

TÖREDÉK

TERMÉSZETBŐL, KULTÚRÁBÓL

charliespiral gyűjtötte (3)

I. Fejezet. Természetből

KAVICS

ŐSLÉNY

MIKROFOSSZÍLIA

BIOTURBÁCIÓS NYOM

AMMONITES

NUMMULITES

ŐSKORALL

OSZTRIGA

ŐSKAGYLÓ

AGYARCSIGA

ŐSCSIGA

FOG

JELENKORI ÉLŐLÉNY

NÖVÉNY

HAL

CSIGA

FOG

II. Fejezet. Kultúrából

ÚJKŐKOR

RÉZKOR

KÖZÉPKOR

ÚJKOR

"LÁBAS LÁBAS" LÁB

ÉS NYÉL

PECSÉTES TÉGLA

CSERÉPPIPA

RÉSZEI

EGYESÉVEL

Kávéházi, akantuszos, selmeci,

Amstätter, tölcséres, ötszögletes,

majomfej, turbános, nyolcszögű

MESTERJEGY

STATISZTIKA

FÉM FEGYVER

TISZTÁLKODÁS

33 CÖLÖP
BORÍTÓTERV
KÖSZÖNET
BIBLIOGRÁFIA
KAPCSOLAT

MI LEGYEN A CÍM?

Nem őslénytan nem régészet se nem néprajz, válogatott anyag

Valóban, nem számít régészetnek pl. a cseréppipás rész: agyagpipa darab talán nem elég régi valamint a régészek többsége, ahogy az szokás, nem dobna félre ásatáskor ha értékkel bírna. Régészeti szempontból a könyv tartalma sitt-anyag, ami azért nem lebecsülendő, régészeti kategória.

KAVICS MOZGÁSA

Eltelt idő	Eredeti helytől való távolság
1 nap	≈ 0.82 mm
10 nap	≈ 1 cm
0.33 év	10 cm
1 év	30 cm
10 év	3 m
100 év	30 m
1000 év	300 m
10 000 év	3 km
100 000 év	30 km
1 millió év	300 km
5.3 - 2.6 millió év (pliocén)	1590 - 780km

6. ábra. idealizált eset, minden kavics egyéni távolságot tesz meg naponta, nagy része el sem mozdul.

Sziklából (meder helyén korábban lévő kőzet + magasabb fekvésű helyekről görgetett nagy darabok) lettek a kavicsok, kavicsból pedig a még kisebb homok. Folyóban a cserépdarabkák „hasznos” (régészet számára feldolgozható) mérete a kavicshoz hasonló, így a folyóban történő szállítódásuk távolságának mérésére, jó lehet a kavicsok mozgásával összehasonlítani. Bizonytalan, hány mm/nap átlaggal lehet számolni egy kavics elmozdulását kőzet állapotától (fix földrajzi pont) mai kavics formájában elfoglalt pozíciójáig. Millió évekkel számolva rendkívül hosszú az eltelt idő, talán homokszemcsék lettek az egykori szikladarabból. A kavicsok életkora (kőzetrétegről való leválástól számítva) széles skálán mozog, a rengeteg eltérő kőzetfajta (más kopási sebesség) okán is. Egy cserépdarab, akár a kavics, az idő múlásával, néha felfelé (köszönhetően a hajózásnak), máskor lefelé szállítódik ha épp be nem temeti a többi kavics vagy határozatlan időre fent nem akad egy gát belső oldalán. Ha nem olyan gyorsan szállítódik a kavics lefelé, a cserepek is pár száz év viszonylatában szinte el sem mozdulnak eredeti helyüktől. 20 méter különbség fontos tényező? Régész számára a „kontextus” még magánál a tárgynál is fontosabb. Talán jelentősége sem volt,

hogy egy eldobott szemét milyen irányban gurult, konzerválódott, az utókor régészei hajlamosak rögzíteni a lehető legpontosabban az égtáj szerinti állást is. Kontextusból biztos következtetések ha gyakran le nem is vonhatóak, legalább feltételezések gyárthatók.

A Duna folyó kialakulása a pliocén időszakban kezdődött el. Kerek a kavics mert a folyó görgette. A folyó lefelé görgetve akár a tengerig is elviszi a kavicsot? Érdekes lenne kísérletet végezni, megszínezett kavicsokkal, hány év alatt hány méterrel viszi lejjebb (vagy feljebb!) a partfelszínt alkotó apró részeket a víz. A felfelé haladó hullámok (nagyobb testű hajók) folyásiránnyal szemben is képesek szállítani kavicsot. Ha éppen betemetődik, tíz vagy akár több száz évre is helyben marad, míg újból fel nem veszi a Duna? Áradáskor fauszadékot, szemetet, hordalékot szállít a folyó, mi történik ilyenkor a mederben és parton fekvő kerámiákkal? A kavicsok helyváltoztatásában fontos tényező az idő. Millió évnyi időt nem könnyű elképzelni, aminek eredménye lehet sok kis kavics. Egy hónap múlva ha visszamegyünk ugyan arra a helyre ugyan azokkal a kövekkel találkozhatunk, mindössze összekevert elrendeződésben. Ha egy helyen tömegével fordul elő kerámiatöredék, miért lenne buta gondolat azt feltételezni, hogy nem máshonnan szállította a Duna hanem eredetileg került oda (max. -100 méter)? Amikor megfigyelhető „gócpont”, ahol sűrűn van kerámia töredék, alatta 25-50 méterrel egyre ritkábban de megtalálhatóak a cserépdarabok, arra utal, hogy nem jóval feljebb volt az eredeti hely pozíciója. Az eloszlásból következtethetünk a megközelítőleg pontos helyre? Érthető ez olyan falvak, városrészek Duna menti szakaszán ahol sűrűn kikötöttek vagy a part közeli szemétdöbrök idővel kimosódtak. Max. 500 év távlatából a tárgyak átlagosan hány métert utazhatnak mederben illetve a parton? Időközönkénti magas vízállás, az erősebb sodrásával sem elegendő a kerámiadarabkákkal sűrűn borított részek észrevehető megváltoztatásához.

Miért fontos a lelőhely precíz meghatározása? A falu partszakaszán a pontos lelőhely 50 méterrel feljebb vagy lejjebb léte lényegtelen is lehetne ha számításba vesszük, mi felel a különbségért, pl. a parton sétáló, pipás ember 2 perccel korábban vagy később törte-e össze a cseréppipáját ezzel módosítva a majdani „lelőhely” pozícióját. Ha a földből lenne kiásva egy középkori edény, érdekelné a múzeumokat, hiszen lelőhellyel rendelkezne. A folyópart nem számít régészeti lelőhelynek, a tudomány szerint ami a folyóból került elő, bárhol is oda sodródhatott, nem meghatározható a pontos hely, a lelet ezáltal értéktelen a múzeumok számára. Egy múzeumnak mindig sokkal fontosabb egy lelőhely mint maga a tárgy. A kontextusból valóban sok plusz információ nyerhető, azonban valamikor csak lehetséges következtetések vonhatóak le. Ha egy sírban helyezték el pl. a pipát, ott számít, melyik csont mellett találnak rá, de attól, hogy elejtett valaki a parton egy (régészeti korú) cserepet vagy szemetesgödörből mosódott be esetleg a parton, tisztítás közben tört szét, valóban joggal veszíti el muzeális mivoltát?

A tárgy mozgásban van, a kontextus értelmezhetetlen, amihez egy fix, vizsgálható környezet kellene, amiből a tárgy nem mozdul ki, helyette egy káosz kavicságy, a tárgyhoz kapcsolódó semmilyen többlet információval nem rendelkezik. Tehát mindössze (kontextus hiánya) annyi állapítható meg, hogy hol használták, hozzávetőleges pontossággal. Elsüllyedt hajók leleteihez kedvezőbben viszonyulnak a múzeumok.

Folyóparton talált kulturális tárgyra ha művészi szempontból (pusztán a szépségére) koncentrálnunk (készítési hely stb. információktól elvonatkoztatva ami a komoly múzeumok számára kevés) észrevehetjük a benne rejlő értéket. Mellesleg minden információval rendelkezik a kontextus híján lévő tárgy is legfeljebb nem kikövetkeztethető. Régészetben a szubjektív szépség „információ”-nál fontosabb a gyakran említett régészeti kontextus.

MUZEÁLIS ÉRTÉK EBBEN A KÖNYVBEN

Nulla. Múzeumi értéket képviselő dolog az írásban nem szerepel. Jórészt fel lett ajánlva különböző múzeumoknak, természetesen kinevettek. A múzeumok által befogadott tárgyak mellett „muzeális” megnevezés szerepel. A régészek véleménye nem egységes a könyvben található dolgokat illetően. Volt, aki így fogalmazott: *„mindnyájunk kulturális örökségének részei és az illetékes múzeumban van a helyük.”* Általános régészeti kritika: *„csak akkor érdekes számunkra, ha be tudjuk határolni a készítés helyét és idejét, ill. hogy hol használhatták”.* A folyóparton talált dolgok kiesnek ebből a kategóriából, a sodrás elszállítja a kavicsokat, mindent. Valóban nem állapítható meg a használati hely?

ÉRTÉKES

Nevetséges ha valaki kerámiadarabokat guberál a parton? Ha töredék helyett egészben találna meg a százéves vagy régebbi edényeket, már elfogadhatóbb tevékenységnek tűnne, pedig bármi lehet érték. Miért értéktelenebb egy töredék mint az egész? (Esőre nevetségesnek hangzik, érdemes elgondolkodni.) Arra van példa, hogy a tárgy törötten többet ér, szándékosan repesztik, így növelve az árát.

Tegyük fel a kérdést, mi az érték? Nehéz megválaszolni, három szempontra osztható: 1. ami számunkra érték; 2. ami objektíven (köz számára) érték; 3. és tán ami igazán objektíven értékesnek kellene, hogy legyen (soha meg nem tudható, szubjektívek vagyunk) Talán bármi lehet értékes, ha foglalkozunk vele, azzá válik számunkra. Mindenki mással szeret foglalatostkodni, mindenkinek más az ami értéket jelent? Ha valamivel időt töltünk azt is jelenti, hogy megszeretjük, máris elveszítjük az „érték (szép) az ami érdek nélkül tetszik” kapaszkodott mérlegeléskor. Az jó, hogy legalább tudjuk, ami szép, az érték. A „csúnya” is lehet szép, tovább bonyolítja a gondolkört. Régészek munkájában az tetszik, hogy számtalanszor feltehetik a kérdést (mi értékes?), ha meg is őriznek sok mindent raktáron, 1000 év múlva mi marad meg az anyagból? Egy egyszerű fotó készítésekor és a művészetekben is hasonló a problematika.

Pénzből minél több van annál többre lehet cserélni (kivéve ha ritka darab, akkor érhet egy is nagyon sokat) Más dolgokról, amiből sok van, úgy gondolhatjuk kevesebbet ér, amiből meg kevés az ritka, különleges, egyedisége növeli az értékét. Nemzeti identitás példa esetén az egységes tömeg (pl. magyarság) tűnik értéknek, a kisebbséget a pejoratív elnevezése is elárulja. Hogy is van ez? Lehet valami értékes azért mert sok van belőle és fordítva, mert kevés? Hétköznapiakat nem így éljük, mégis a mennyiségnek valójában nincsen köze az igazi értékhez. A minőség? Az már közelebbi fogalom mégsem jó, silány anyagból is készíthető kiváló forma. A szépség az érték, de ha megpróbálnánk meghatározni elbuknánk, „érdek nélkül tetszik”. Sokat befolyásol az egyéni ízlés, egyetemes szépség megállapítására szűk „művészeti elit” értékítélete kissé „diktatórikus”. Esetleg az ösztön szinten történő érzékeléskor (legtisztábban érdek nélkül tetszik) ami a természethez

legközelebbi, az emberek hasonlóan vélekednének a tárgyak igaz érték hordozásáról. A készített tárgy legyen akár silány ha elég régen készült, értékkel ruházódik fel vagyis az idő múlása is értékteremtő így, függetlenül, hogy igaz érték mentes valami. Természeti lények számára igaz érték ami részben önmagukból, a természetből való. Az ember saját magát sem ismeri, a környezetét pláne, hogyan volna képes felismerni a szépet? Folyóparti sétáimkor, mint bárki más, azokat a dolgokat részesítettem előnyben, törekszem felismerni ami szép. Gyarló ember lévén azt is ami ritka.

Bármi lehet érték?

A szar (fekália, bélsár, excrementum) mint érték;

- ha információt hordoz: Régészek középkori fekáliás hordok tartalmát elemezték.
- ha szép: egy fotóművész loccsant madárfost fényképez, absztrakt foltja miatt.
- ha hasznos: guanó= bioenergia; műtrágya; szobanövénytrágya
- kávébabot fogyasztott cibetmacska ürülékéből kinyert kávé

vagy éppen szemét, pusztán szennyezőanyag

- allergén galambfekália por
- a tengeri madarak nemcsak DDT-t, hanem higanyt is szállítanak a sarkvidékre guanó formában

IRÁNY A FOLYÓPART!

Magyarországon, lelőhelyet nem ismervén, kézenfekvőnek tűnik, fosszilis és kulturális érték keresését a Duna partján elkezdni. „*Lemegyek a partra, szemét mindenfelé. Nincs az embernek kedve ilyen koszos környezetben lenni, inkább hazamegyek. Otthon is kosz van. Másnap megint lemegyek a Duna-partra a jó levegőre, nézem a szemetet, gondolkodom, lehetne-e másképp, mióta ilyen a part, hányszor dobtam magam is el a szemetet, arra gondolva, a Duna majd elszállítja a nagy tengerbe, elfér, fel sem tűnik, legalábbis tőlem messze lesz. Dunához egészen közel a gáton lenne szakaszonként kis konténer vajon beledobnám a palackom? Morfondírozok magamban, hogy mekkora a felelősségem azzal a kis szeméttel, darab palackkal amit folyóba dobok vagy parton hagyok. Kötelességem-e hazavinni még akkor is ha kuka nincsen?*”

Járom a partot, nézem hányfélék a szemetek. Többször lehajolok, hogy szemügyre vegyem, mi az. Van amit felveszek majd eldobom. Már egy faággal kotorászok, a leggusztustalanabb rész az apró gallyakkal tarkított sáv, általában egy-két méterre a vízvonaltól található, a hajók vetette hullámok alakítják ki. Feltűnik, hogy az egyforma méretű kavicsok egyazon helyre rendeződtek, nem csak úgy össze-vissza egyformán keverve alkotja a partot a kavicsos szemét. Ha találok valamit (ami megtetszik, annyira, hogy haza is vigyem) nem azért van mert ritka a parton hanem feltehetően mert nagyon gyakori. (Ha hosszas gyűjtés után is csak egy darabot találni valamiből attól még gyakorinak mondható mint folyóparti izé, esetleg a Duna másik szakaszán, illetve 1 méterrel mélyebb réteg alkotója.)

Ásni? A parton való ásás általában haszontalan dolog (hacsak nem ismerjük milyen réteg várhat ránk). Az idő-hatékony módszer ha sétálunk és közben nézzük a talajt, sokkal több minden kerül ezalatt a szemünk elé. Megkülönböztethető a kaparás az ásástól, ilyenkor a felszín nagyobb kavicsait, köveit görgetve növekedhet az esély kis fossziliák stb. gyűjtésekor, valamint a kisebb, könnyebb dolgokat általában felszín felsőbb rétegeire lebegtette, görgette a Duna.

ÖSSZEILLÓ TÖREDÉK

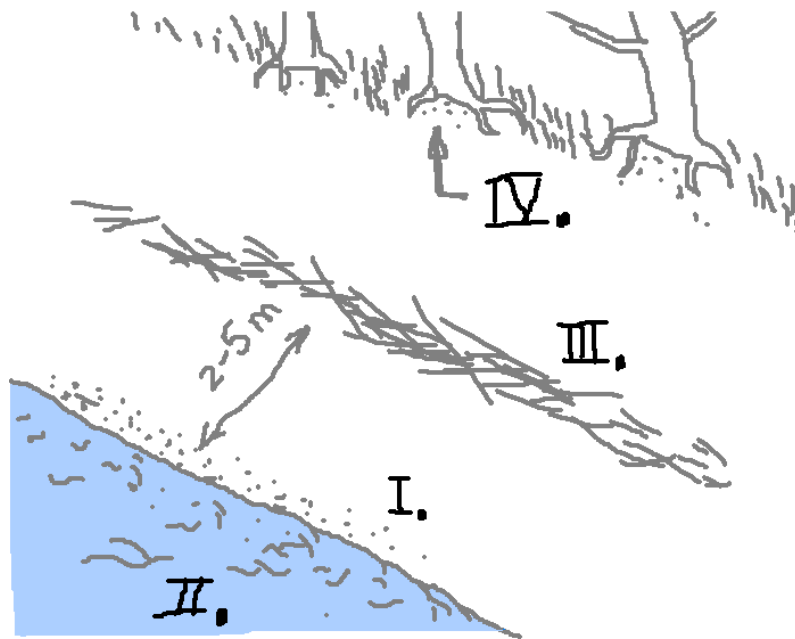
Kerámiadarabkákkal kapcsolatban nem is gondoltam volna, nem csak régészeti lelőhelyen hanem a folyóparton is érdemes lenne, nagy számban történő összegyűjtésük, felületük és vastagságuk szerint szétválogatni, pontosan összeillő darabjaira nem butaság vadászni. Saját tapasztalat, hogy több korsó esetében is sikerült kapcsolódó darabokat találni. Korábban úgy véltem, elég ha valaki behajít egy darabot kődobálás közben az eltelt mondjuk 100 év alatt. Amit a folyó egyszer kiköpött, nehezen fogadja vissza.

„MESSZIRE DOBOM, HOGY NE TALÁLKOZZAK VELE ÚJRA”

Amit a folyó egyszer kiköpött ha vissza is dobjuk a partról előbb-utóbb (ált. 1nap) a partra újból visszateszi. Nem véletlen, hogy az (forma, anyag) van a parton, ami van. Gondolhatunk itt a nagyság szerint rendeződött kavicsok elkülönülő sávjaira is. Háromszor is rászoktam találni az egyes korábban visszahajigált darabokra, vicces.

FÓKUSZÁLÁS

Ha már van némi tapasztalatunk a található dolgok felől, jó ha eldöntjük, mit keresünk. A szemlélő távolságot és fókuszálást ennek megfelelően alkalmazva, gyorsabb észrevenni bármit. Könnyebb egyszerre egyforma méretű kavicsokra koncentrálni (és közülük észrevenni) mint változatos nagyságúak közt (ide-oda nézelődve) egy valamilyen formát kikeresni.

8. ábra.

A parton mindig érdemes megnézni a vízvonál (I.) kavicsait, a vízben látható kavicsokat (II.), a vízvonaltól 2-3 méterre lévő „hullámsáv” hordalékát (III.) és egészen fent a parti növényzet tövének sávját (IV.). Mindegyik sáv más és más összetevővel bír, pl. csiga-fosszília a IV. helyen lehetnek tömegesen míg ugyanazon partszeleten I. és II. sávban nem is találunk rájuk.

I. Eső híján ez a rész könnyű keresését biztosít, mindig vizes 20-50 cm-es sávot jelent.

(Esőben és közvetlen után elsőbbsége leértékelődik)

II. Sima víztükör és tiszta víz érelemszerűen előnyös ha erre felé nézelődünk.

III. Igazi szemetesbánya. Fő része hordalékfa.

IV. Víz mosta beszakadozó partszakasz, a gyökérzetnél kövek tövében és alatt érdemes kutakodni.

V. Gátak kövei: régi pénzek szeretnek köztük megpihenni.

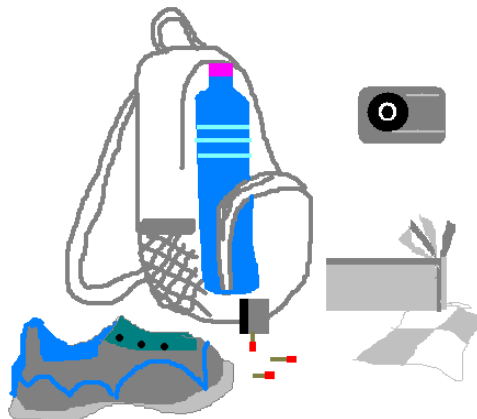
FOLYÓPARTI SZEMÉT LISTA

(Jellegzetesebbek)

*üvegszilánk, söröskupak,
műanyagpalack, zacskó, tisztasági betét, koton,
haltetem, kígyótetem, fogak, csontok,
akkumulátor ólom rácsdarabkái, fém és műanyag kupakok, borotvapenge, lánc, lakat, kulcs,
iszkábaszeg, vasszeg (1 kg-os! is), csavar, hajókötel, hajósodrony, csáklya,
aprófa-hordalék, magvak, elsodort növények, WC deszka,
csontból fogkefe és gomb,
világháborús bombák,
gyűrű, ékszer,
régí pénz (arany, ezüst, réz, alumínium),
viasz (gyertya),
teniszütő,
horgászathoz úszók, etetőkosarak, ólmok, damilok, gumi és más műcsalik, csontis dobozok,
kerámia töredék, cseréppipa és még bármi más.*

A hulladék egy része „indokolt” a Duna viszonylatában hiszen hajókhöz, horgászathoz használták. Akadnak bizarr dolgok mint menyasszonyi virágkapu, teniszütő, WC deszkák. Szándékos szemetelés a szemét legnagyobb része. Árterekre borított halmokat az évenkénti magas vízállással a folyás elteríti mindenfelé.

MIT VIGYÜNK MAGUNKKAL?

9. ábra. útravaló

- *Víz* ha megszomjaznánk; a palackot odavittük, üresen összenyomva még kevesebb helyet foglal, elfér a hátizsákba vigyük haza vagy inkább dobjuk el?
- *Zsebkendő* jó tűzgyújtáshoz, WC-hez, sebkötéshez, törékeny fosszíliaak bugyolásához és még orrfújásra is.
- *Zacskó*, hogy ne a hátizsákunk legyen poros sáros. Praktikus olyan hátizsákot választani ahol gumihálós zsebek kívül helyezkednek el, ide gyűjtve a kavicsot, a zsák belseje tiszta marad.
- *Váltócipő zoknival*, jól jöhet bár a súlyt jelentősen növeli. Gyakran lesz vizes aki a víz közelében lehajtott fejjel jár és egy hajó épp arra jön. Mellesleg a Duna-parton nagyon gyorsan elhasználódik a cipő, két hét alatt is tönkremehet, ne a legszebb párban menjünk.
- *Gyufa* (tűz gyújtáshoz) *Gyakori az olyan kő a parton ami átmelegedve robban és szilánként repül, ne rakjuk körbe kövekkel a tüzet!
- *Fényképező*
Gondolhatjuk a szemét egy részéről, hogy szívesen lefotóznánk de haza nem vinnénk, ne hagyjuk hát otthon a gépet. Amit otthon fotóznánk le, azt is érdemes a szabadban, természetes fényben lekattintani. Fényképezőgép vásárlás előtt figyeljünk, hogy szuper makróval rendelkezzen. Kis fosszíliaknál olyan részleteket láthatunk a fénykép segítségével amit szabad szemmel nem.
- *Uzsonna*, szendvics (egyértelmű; +hattyút, kacsát, halat magunkhoz vonzhatunk vele)
- *Esernyő*
- *Egyszerű fabot*, kényelmes keresést biztosít az amit soha nem kell magunkkal vinni, a parton rengeteg a hordalékfa. Ha kétszer megtörjük (4 ág), egybefogjuk, elég széles kavics-kaparónak.

AKI KERES, AZ TALÁL

A könyvben szereplő találatok mind közönségesek, igazán ritka nem akad köztük, szerencse sem kell, hogy magad is a Duna-parton ilyeneket lelj. A fényképek segítenek kicsit eligazodni azokban a dolgokban amiket érdemes lehet felszedni. A régi pénzek a koptatottságuk miatt nem sokat érhetnek, hacsak nem arany az anyaga. A hely és az időpont a legfontosabb tényező az eredményes gyűjtéshez: időpont annál jobb minél kisebb a vízállás. <https://www.vizugy.hu/> ➔ itt naprakész adatok + előrejelzés.

Esőben/ eső után is jó kimenni, tisztábban látszanak a kavicsok. A hely: sóderrel borított partszakasz; Duna menti sóderbányák. Ha „üresnek” tűnik a part, tovább kell menni, sok kilométernyi szakaszt érdemes megtenni, míg talál az ember érdekesebb részeket, amik viszont általában évekig jó lelőhelyet nyújtanak. Akár egy nap elteltével is, a hullámok által átmozgatott vízközei partrész új dolgokkal kecsegtet. Megeshet, hogy egy jó hely az évek során betemetődik, hiszen a mederszervezetek folytan alakulnak, ilyenkor tovább kell állni, illetve kivárni míg a Duna újra lehordja az iszap/ sóder feltöltést.

KERESÉS PSZICHOLÓGIÁJA

Mi jó a szemét gyűjtésben? Folyópart esetében nem tudható, mi lesz aznap a találat, még ha ugyanarra a helyre is megyünk vissza, főként ha egy magas vízállással jelentősen újrarendeződött a partfelszín, mindig valami újat lehet találni.

Mikor keresünk előre konkrétan meghatározott dolgot, úgy jó ha nem annyira kevés van belőle, hogy egy nap alatt ne lehessen találni, azaz kudarc érjen, se nem túl sok ahhoz, hogy unalmassá váljék, könnyűnek tűnjön a tevékenység. Napi 2, max. 5 db találása ideális például cseréppipából. Mi a jó a horgászatban? Ott a halat keresik, napi 2 db szép ponty nem túl sok, ideális szám az örömszerzéshez, ennél több esetén csökkenne a megszerzés izgalma, az optimális sikerélmény.

HARMINCHÁROM CÖLÖPTÖNK

Esztergomban ha a régi komplejáróhoz elmegyünk láthatjuk, a betont, az utat pár év alatt elbontotta a Duna, míg a régebben készült, mélyre (?m) fúrt cölöpök jó darabig ott lesznek még. Volt ezen a területen repülő híd, hajóhíd.

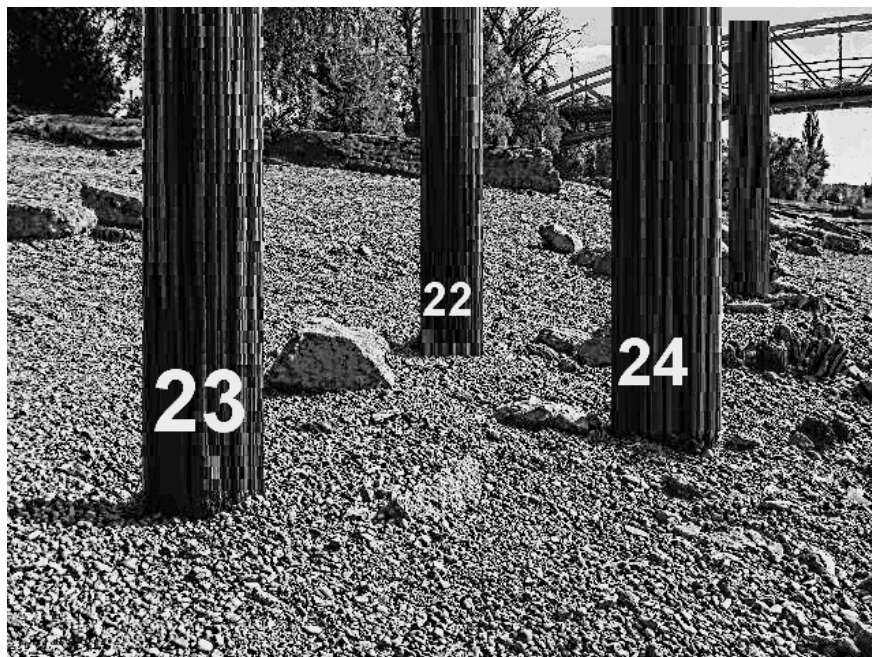
(10. ábra.)

Háttérben a régi komplejáró, melynek szélétől keletre 13 méterre található a #33-as cölöp; A híd alatt is van néhány cölöp, ekkora vízállásnál azonban nem sikerült teljesen felmérni.

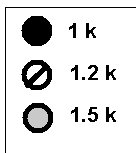
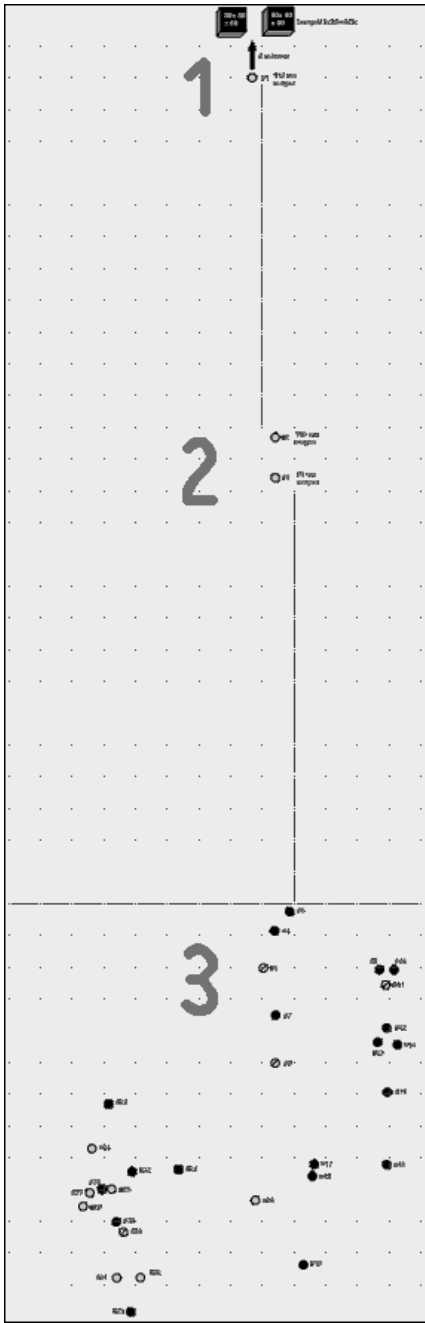
(33. ábra.)

térképek bal oldalán a folyó, északi irányban amerre a fotókon a part lejt. 40×10 méteres területen 33 db cölöp bújik ki a jelenlegi sódér-szintből. Bizonytalan, hogy eredetileg hány cölöp, hogy egy vagy több létesítmény és hogy minek a része volt.

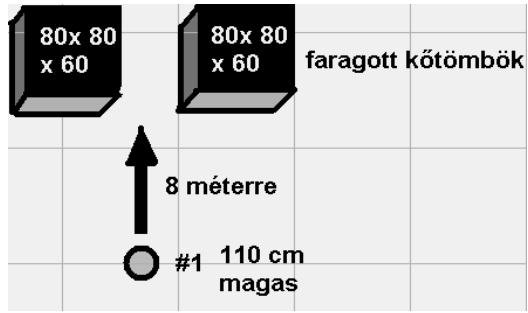

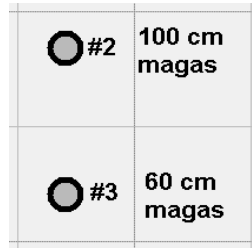
10. ábra. Részleges rekonstrukció és a mai állapot.

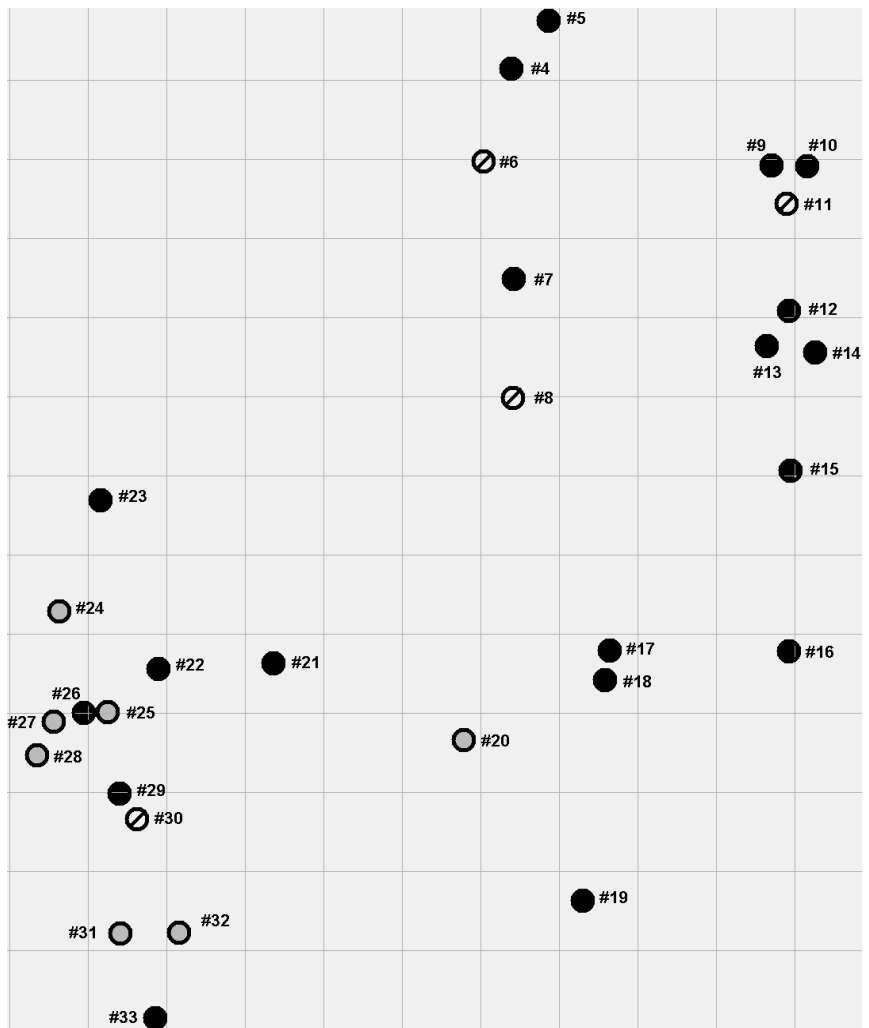
„33”
CÖLÖPTÖNK
TÉRKÉP

1. ábra

2. ábra

33. ábra.

TÖREDÉK
TERMÉSZETBŐL

KAVICS

(KŐ, KŐZET)

#20 8. Opál

Gyakori, feltűnően sima felületű szerencsés találatkor átlátszó részekkel bír, sárga vagy barna kő.

#20 27. Amorf kavics

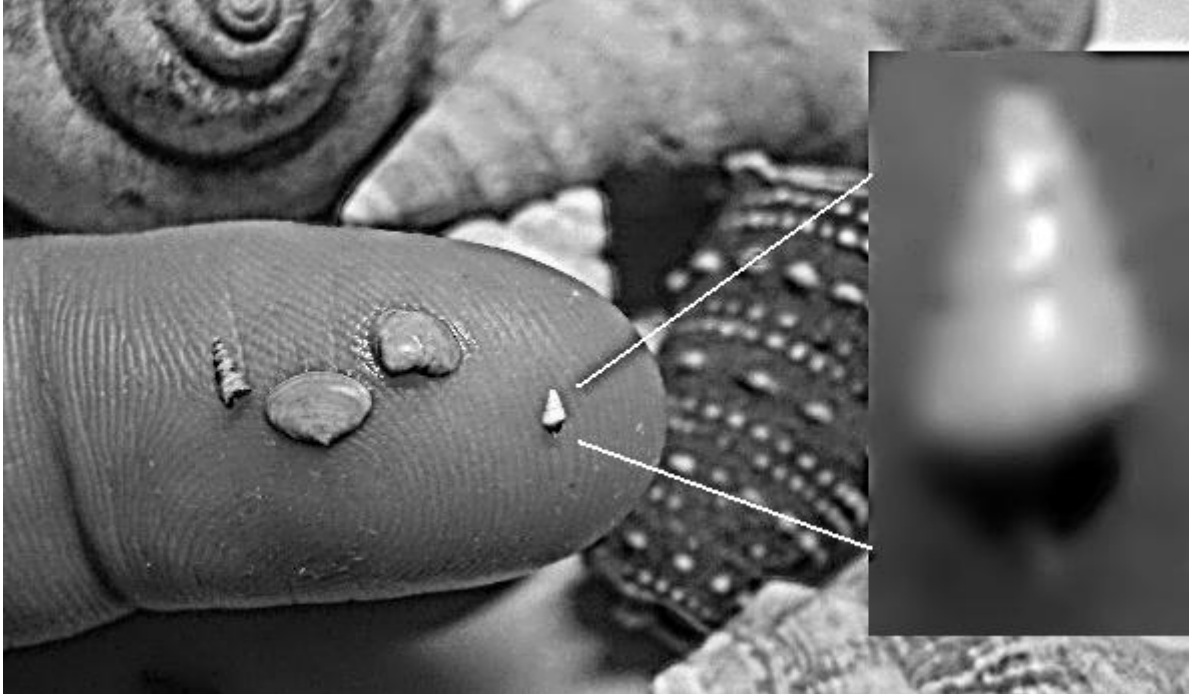
Puhább homokkő-szerű részei gyorsabban koptak míg az opálos kemény „kérgé” gömbölyödött.

ŐSLÉNY

(FOSSZÍLIA)

MIKROFOSSZÍLIA

30 millió éves dunai mikrofossziliák, háttérben egyéb dunai csiga-fossziliák

Nemcsak nagy fossziliát hanem 1-3 mm-es, pirinyó kagylókat, csigákat melyek sok millió évesek, Duna-parton könnyen találhatsz ha olyan helyet keresel, ahol az tengeri üledékes réteget látod a folyóban.

BIOTURBÁCIÓS NYOM

egy rákfélének (talán Canissa rák) bioturbációs nyoma ujjnyi vastag, ujjnyi hosszú

„Rendkívül gyakoriak egyes helyeken a bioturbációs nyomok, mely olyan életnyomok, melyeket a különböző élőlények az üledékbe ásnak, vagy annak felszínén helyváltoztatás során (csúszás, mászás, járás nyomai) alakítanak ki. A bioturbációs nyomok tengeri és szárazföldi környezetben is nagyon gyakoriak. A létrehozó szervezetek viselkedése alapján igen sokfélék lehetnek. Az élőlények lakóhelyet vagy táplálékot keresve mélyen beáshatják magukat az üledékbe.” [link](#)

AMMONITES

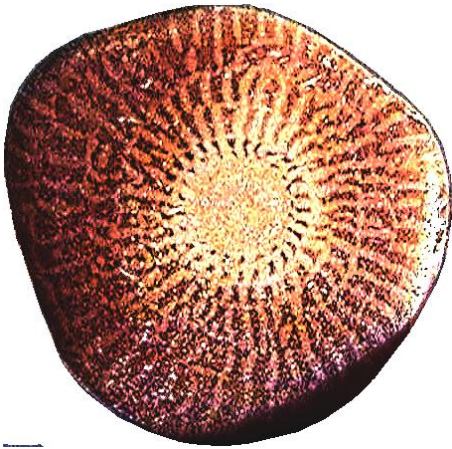

#80 2. Ammonitesz

Aki a Duna partján kíván ilyen fossziliát találni, nem lesz könnyű dolga, 1 db-ot leltem.

SZENT LÁSZLÓ PÉNZE

#90 8. Nummulites

Duna-part leggyakoribb fosszíliaja. Egy kedvenc. Felépítése spirális. Készíthető belőle ékszer: közepén átfúrjuk; körkörösén felirat, nyakláncként felfűzhető. (éles karcoló szerszámmal, nagyon vigyázzunk!)

Óriási eukarióta egysejtű megkövesedett maradványa; tengereket kőzetalkotó tömegben népesítették be = nummulinás mészkő; a gizai piramisok is tulajdonképpen ebből a lényekből áll.

Szent László (1040 - 1095) pénze, a monda „kövei”

azok a ragyogó sárga aranyok,

„ Isten meghallgatta a szent életű király imádságát,
s ím, halljatok csudát:
azok a ragyogó sárga aranyok,
azok a tejfehér ezüstök
egytől egyig kővé változtak.
Ez volt a magyarok szerencséje...”

2 – 20 mm (max. 12 cm)

50(?) millió éves

szín: fehér, sárga, pirosas barna, bordó, fekete

anyag: rétegesen szétmállótól a simára kopott keményig

azok a tejfehér ezüstök

KORALL

#120 6 12. Korall

10 × 4 mm

több tízmillió éves

#120 7 3. „szálas” korall

60 × 50 × 6 mm

több tízmillió éves

#120 7 6.

60 × 40 × 6 mm

több tízmillió éves

#120 5.

60 × 40 × 8 mm
több tízmillió éves

#120 7 9.

60 mm
több tízmillió éves

OSZTRIGA

#360 42. Osztriga

Nagyon gyakori a Duna-parton, az már ritka, hogy teljes egészében megmarad egy ilyen vékony héjú.

*tenyényi
sok millió éves
Gyakori*

#360 14. Osztriga

Vastag héjú, jó állapotú

*„nagy”
sok millió éves
gyakoriság: nem meghatározott*

#360 2. „Sportkocsi” osztriga

*„nagy”
sok millió év
gyakoriság: nem meghatározott*

ÓSKAGYLÓ

#350 1. Kecskeköröm

Nummulites és osztrigák után a leggyakoribb Duna-parti fosszília. Minden gyerek ismeri.

Vándorkagylót tévesen szokták így hívni hasonló formája miatt.

5 millió éves
Congeria ungula caprae

AGYARCSIGA

#420 2. Agyarcsiga töredék

Nevével ellentétben nincs köze a csigákhoz, kagylókkal közelebbi rokonságban áll. Formája: szűkülő cső; hegyes fele állt ki a talajból. Az Indiánok előszeretettel készítették belőlük nyakláncot, sok darabból ruha „burkoló” díszet.

*sok millió éves
dentalium; scaphopoda (ásólábúak)*

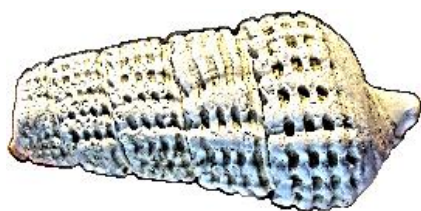
ÓSCSIGA

Nagyon nehéz pontosan meghatározni a csigákat mivel nagyon hasonlítanak egymásra. Szinte minden csiga csavarodása azonos, a DNS-sel is egyező.

#380 6. Egy közönséges, azonosítatlan faj.

*sok millió éves
ritka
nagy*

#380 7 1. Egy közönséges, azonosítatlan faj.

*kicsi, közepes
sok millió éves
gyakori*

#380 21. Egy közönséges, azonosítatlan faj.

Faji jellegzetesség: körben „egymásra gyűrt” kialakítás.

*kicsi, közepes
sok millió éves
gyakoriság: közepes*

#380 28. Egy közönséges, azonosítatlan faj.

sok millió éves
gyakoriság: közepes
nagy
? turris

#390 1. Pelikánláb csiga pelikánláb-nyúlványa

Pelikánláb csiga jellegzetes töredéke. „Pelikánláb rész” kisebb-nagyobb darabban könnyen letörik, jellemzően kopott rész eredetileg hegyes volt.

kicsi
sok millió éves
latin: aporrhais; aporrhaidae (pelikánláb csigák)
gyakoriság: közepes

#390 2. Babylon

Zömök, nem törékeny.

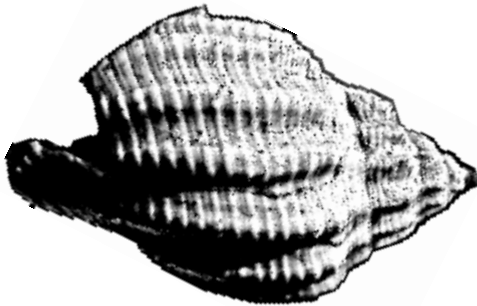
kicsi, közepes
sok millió éves
latin: babylon
gyakoriság: közepes

#390 4. Typhis

Rendkívül törékeny tüskéinek csak lyukas töve marad általában meg. Különleges formavilágával talán a legszebb Duna-parti csigafosszília.

*kicsi
sok millió év
gyakoriság: közepes*

#390 5. Volutospina töredék

Felületét borító örvénylő vonalháló magával ragadó. Vékony héjú törékeny csiga.

*kicsi
sok millió éves
gyakoriság: közepes*

#390 3 3. Gladoes Semseyana

Észak-Magyarország egy jellegzetes és gyakori csiga fossziliája.

*közepes, nagy
sok millió éves
gyakoriság: közepes*

ÓSI FOG

#150 8. Cápfog

Erősen kopott (gyökér hiányzik)

Duna-parton a cápfog ritka találatnak mondható.

*több millió éves
odontaspis vagy carcharias;
odontaspidae family (tigriscápa-félék családja);
lamniformes order (heringcápa-alakúak rendje)*

#150 2. Ormányos fog töredék

Masztodoné

10? ezer év

JELENKORI ÉLŐLÉNY

NÖVÉNY

Kukoricacsutkától kezdve mindenféle magot, növény származékot találhatunk a hullám által lerakott szemét-sávokban, érdekesebbek közül néhány:

#310 2. Sulyom termés

„A nagy mennyiségű sulyomhulladék alapján joggal tekintik a bronzkor burgonyájának.” (Tolnai Ottó)

Háztartásokban való egykori jelentőségét bizonyítja, hogy a sárospataki uradalomhoz tartozó halászoknak 1648-ban sulymot is kellett beszolgáltatni. 2-4 szarvú, a csúcsán koronát visel. A keményítőben gazdag, így bizonyos időszakokban, pl. török háborúk és hódoltság idején mint ínségeledel is ismert volt az Alföldön és gyűjtötték.

növény:

Kezdetben az iszapban gyökerezik, majd levélrózsájának kifejlődése után úszó hínárrá válik. Amikor leérik, a víz aljára süllyed. Holtágak növénye. Az ázsiai konyha egy jellegzetes eleme is, olykor (helytelen megnevezéssel) vízigesztenye néven találkozhatunk vele.

2-4 cm

szürkésfekete

más néven: vízidió, vízigesztenye

Trapa natans

[link](#)

HAL

#320 16. Dunai Ingola

Az egyik legritkább halunk. Június-júliusban ívik, röviddel ezután elpusztulnak.

Egyetlen orrníjlása a szemek előtt, középen helyezkedik el, a szemek mögött 7-7 kopoltyúnyílás sorakozik. Apró sertefogaik a szájnyílás fölött 4-5 sort alkotnak.

Eudontomyzon mariae

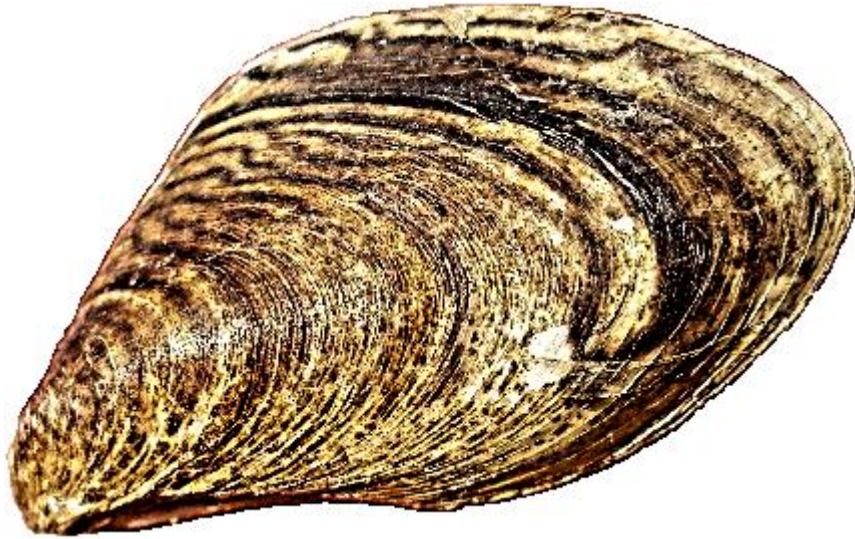
#320 22. Kerekfejű géb

Az egyik leggyakoribb halacska. „Duna törpeharcsája”; legtömegesebb, legszaporább, „legszemtelenebb” géb.

2001-ben regisztrálták a magyarországi Duna szakaszon. „Feltehetően a gébek is közrejátszhattak nem egy halfaj (például a selymes durbincs, a fenékjáró küllő) előfordulási gyakoriságának csökkenésében, és még a gébek is egymás konkurenséivé váltak, az életrevalóbb fajok kiszorították a gyengébbeket.” „Szaporodásra kész „apajelöltek” megdöbbentő módon megváltoznak, színük egészen besötétedik”

*faji bélyeg: elülső hátúszójuk végén
fehérrel szegett fekete foltot visel,
többi gébtől így könnyen megkülönböztethető.
Egyéb elnevezés: Feketeszájú géb
Neogobius melanostomus*

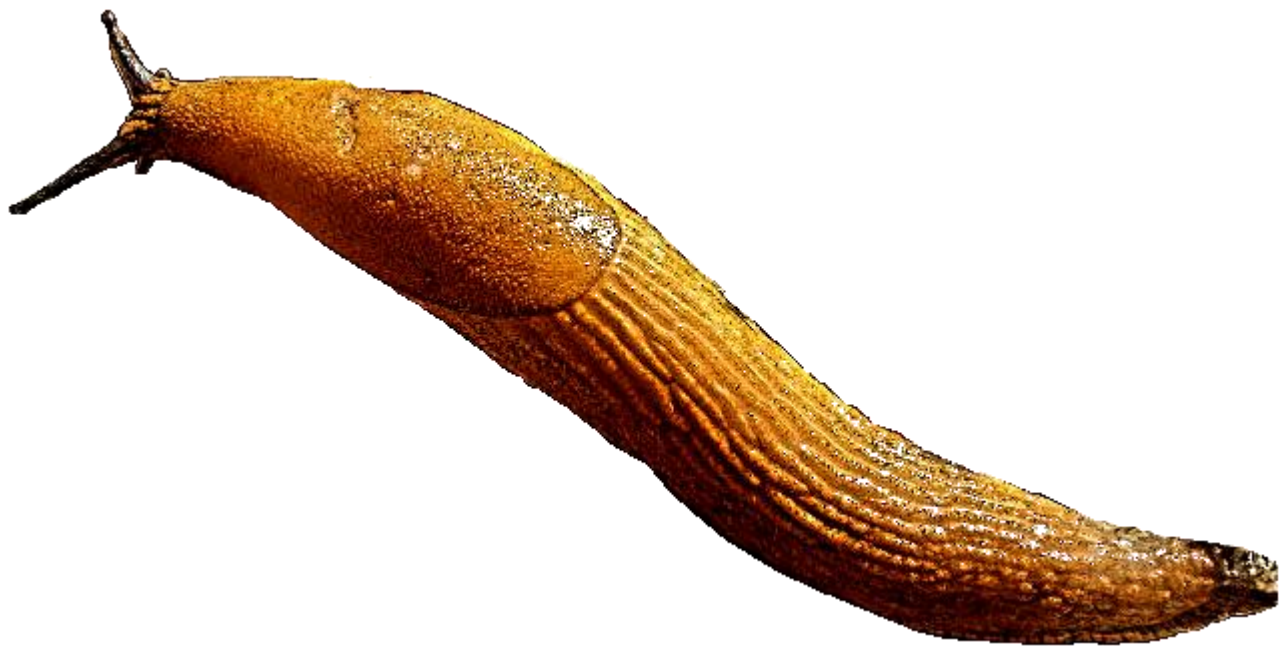
KAGYLÓ

Dunai kecskeköröm

CSIGA

#320 2. Meztelencsiga

Ha felemeld a nagyobb köveket, meg fogod találni,
giliszták társaságában.

10cm
élénk sárga

#370 1. Orsócsiga töredék

Az orsócsigák több mint 1300 (!) fajjal a szárazföldi csigák egyik legnagyobb fajszerű családjá. A zárólemez, vagy *clausilium* a család névadó tulajdonsága. Az utolsó előtti kanyarulat belsejében az oszlopról eredő rugalmas nyélből és egy vékony, meszes véglemezből áll. Az ép csigaház alakja orsóalakú (*fuziform*), tekercse eleinte szélesedik, majd az utolsó kanyarulat előtt elkeskenyedik. Házat 9-15 kanyarulat építi fel, a szájadék enyhén kihajló peremben végződik. Figyeld meg a kanyarulatok felszíni bordázott mintázatát! Nap kiszívta fehérre az eredetileg barna héjat.

clausiliidae (orsócsigafélék család)

eupulmonata (szárazföldi csupaszcsigák alrend)

pulmonata (tüdős csigák rend)

töredék mérete: 3mm

gyakori

faji jegy: szokványtól ellentétes csavarodás;

#370 2. Rajzoscsga

Recent (jelenkori) közül a Duna-parton leggyakoribb csiga. Mindössze pár milliméter de nagyon szép.

gyakori

Theodoxus danubialis

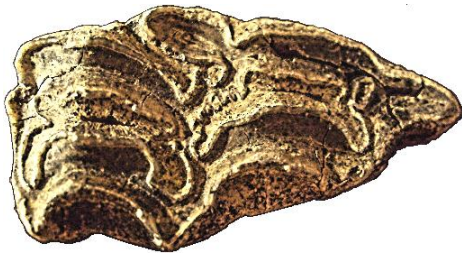
#370 2. Szív alakú hasadékkal, kopott rajzoscsga (?)

A csigák törött felületeiben könnyű beleképzelni dolgokat.

FOG (JELENKORI)

Sokan gondolják, a csontok, fogak amik néhol nagy számban hevernek a parton, betegséget terjesztenek. Valószínűbb, hogy minimum pár száz évesek és annyira higiénikusak mint a dunai kavics. A fogak igazán szépek tudnak lenni de egy csont „vonalvezetés-dinamikájából” is sokat lehet tanulni.

#150 3. Lófog

Tehén-, szarvas- és disznófoggal egyetemben a lófog nagyon gyakori találat. Ezek együtt szoktak szerepelni a falvak, városok szemétkupacai közt hiszen a disznó, vágómarha csontok és fogak mind a „vacsora” maradványai. A lófogak száma kevesebb a tehénfognál mivel a tehenet elfogyasztották, jobban fogyott.

#150 4. Tehénfog

200 ? 500 ? 1000 ? éves

Tehénfog állkapocstörredékben

#140 6. Azonosítatlan fog

Valami közönséges állat, macska stb. foga.

zománc 2x 3 mm

#150 5. Disznó fogak állkapocstöredékben (jelenkori)

*pár száz év
gyakori
suidae (disznófélék családja)*

#150 5. Disznófog metszet

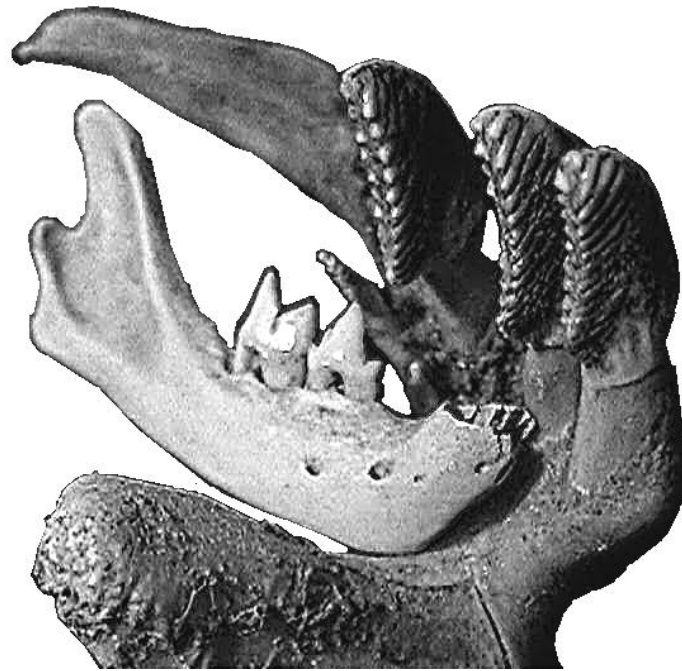
#150 6. Őzike (?) fog

Kis darab állkapocstöredékkel

pár száz év

#150 7. Rágcsáló fog

#170 1. Garatfog kisemlős állkapcsával

Halaknak úgynevezett garatfoga van.

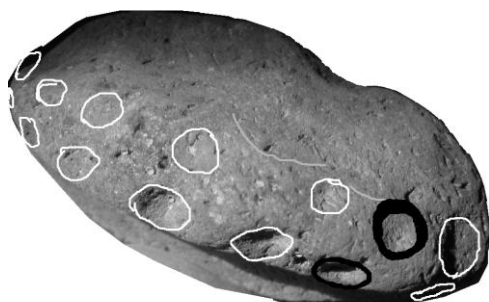
TÖREDÉK
KULTÚRÁBÓL

NEOLITIKUM

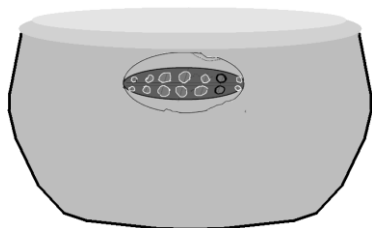
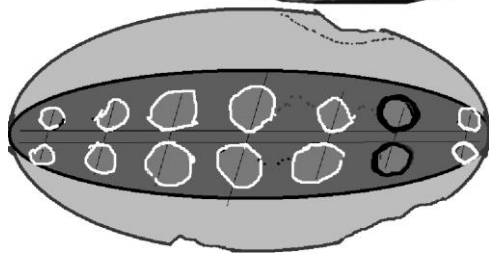
(Újkőkorszak vagy csiszoltkő-kor)

A gazdálkodás kezdeteitől a fémhasználat elterjedéséig, kb. i. e. 7000 – i. e. 4500

#290 1. Fogóbütyök

Nem keltezhető olyan jól, mert jó sokáig használatban van ez a típus. Elég kopott példány; középső újkőkori (középső neolit) vonaldíszes kultúra, Kr. e. 5700-5200 körül. Az első edényfülek csak Kr. e. 4800 körül jelennek meg a Kárpát-medencében, előtte jó 1000 évig bütyök segítették a fogást/ tapadást. Ujjbenyomások díszítik bütyök felső (7db) és alsó (7db) szakaszát.

7200-7700 éves
agyag

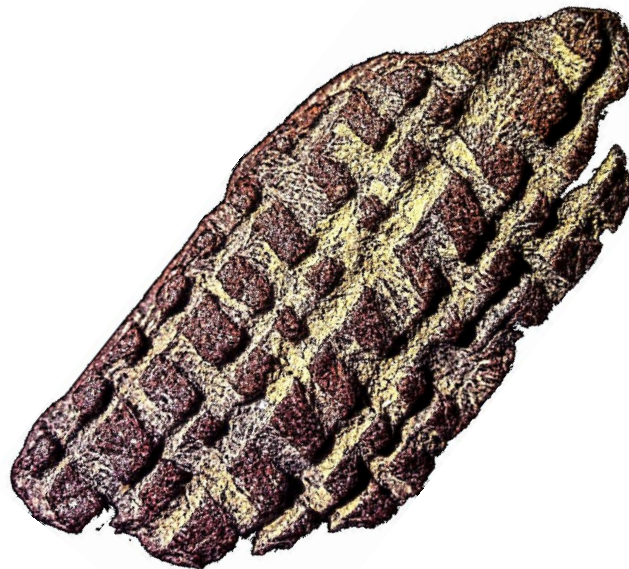
#20 21 2. Kaparó pengeeszköz

Szép kialakítású kaparó. Kovából pattintott ún. pengeeszköz, szépen retusált éllel (kis cakkok körbe). Őskori; újkőkori a kialakítás alapján. Későbbi korokban ezeket gyakran gyűjtik tűzcsiholáshoz, jelenléte utalhat népvándorlás kori vagy középkori településre is.

(?) Mivel a Duna partján olyan helyeken fordulnak ehhez hasonló darabok elő ahol nagy számban pipák is, talán pipákhoz használták tűzgyújtónak.

RÉZKOR

kb. i. e. 4500 – i. e. 3300. A rézművesség kezdetétől a bronz felfedezéséig

 1 mm

#290 2. Csőtalptöredék

Ez a „rácsos töredék” a középső rézkori, bodrogkeresztúri kultúra (Kr.e. 4000-3700 körül) egyik csőtalpas tájának tálrészből való. Nem a legjobb minőségű kerámia, bár kiváló áru; pár évszázaddal korábban az újkőkor végén olyan edényeket csinálnak, ahol az edény falvastagsága sehol nem éri el a 2 mm-t. Feltehetően formára ütögetve tömörítik a jól iszapolt agyagot, azután égetés előtt kavicsal tovább tömörítik a felületet, így lesz olyan szép fényes. A rácsközökben a sárgás-fehéres anyag a minta része; kazein alapú természetes ragasztóval elegyített meszes és okkeres por.

*5700-6000 éves
égetett agyag*

KÖZÉPKOR

#290 16. Pajzs alakú középkori mesterjegy

Szürke korsótöredék középkori és mesterjegyes – a korongolt kerámia általában műhelyekben készült, és a műhely vagy a mester gyakran jelölte az áruit már a kezdetektől fogva.

Mesterjegye szépen illeszkedik a „hullámcsík”-okra.

„A középkor vége felé az írni-olvasni tudás szélesebb körű elterjedésével a mesterjegy elemei közé betűk (rendesen a tulajdonosok monogramja) is belekerülhetnek, vagy maga a monogram képezheti a címerképet.”

„A mesterjegyek egyszerű, általában egyenes vonalakkól összetett, könnyen ábrázolható és írástudatlanok által is felismerhető jelek.”

Kékesfekete

négyesfő szárral
középszelemen

120. ábra. egy mesterjegyes címer

Heraldika: címertan, címerekkel foglalkozó történeti segédtudomány

Szár: általában egyenes és függőleges vonal, a mesterjegy többi részének hordozója.

Négyesfő szárral: 4-est formázó rész a függőleges szár tetején.

Szelemen: a száron mind a két irányban túl nyúló vízszintes vonal, mely az elhelyezése szerint lehet: Fej- vagy felső szelemen; Emelt szelemen; Középszelemen; Süllyesztett szelemen; Talp- vagy alsó szelemen.

Kezdőbetű: A” akárcsak a „H” vízszintes összekötő vonala a képen látható módon, két ferde vonallal is ábrázolták.

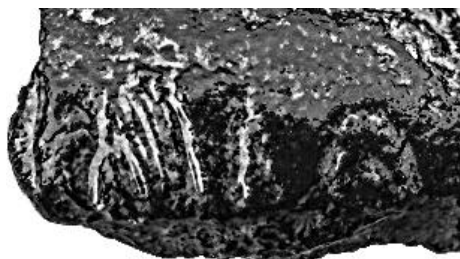
#290 9 8. Középkori mesterjegy

Edény karimán

#290 9 11.

Díszítésnek tűnő karcolások fekete cserépdarabon.

ÚJKOR

Kezdet: reformáció 1517-es kezdete; Amerika felfedezése (1492); angoloknál a bosworthi csata (1485); magyaroknál a mohácsi csatavesztés (1526) jelöli ki a határt.

FÜLEK DÍSZÍTÉSEI

#290 xx.

Szerszámmal történt benyomkodások. Külső felületének enyhén homorú középsávjában ferde „búzaszemek”.

#290 xx.

Karcolással 3×4-es rácsháló.

#290 xx.

Pecsétlenyomatra következtethetünk a szabályos vonalakból.

#290 xx.

Hüvelykujjal történt benyomkodások.

MESTERJEGY EDÉNYFÜLÖN

#290 9 1. KA bélyeges töredék

*gyakori
feltehetően a készítő monogramjával*

#290 9 2. MF"

Mázatlan

#290 9 3. Hatágú

#290 9 4. „MI” (?)

#290 9 10. SR

#290 9 9. PJ

MESTERJEGY TÁL OLDALÁN, PEREM ALJÁN

#290 9 7. „+ W S” vagy S M +

Kereszt felül vagy alul helyezkedett el? Ha felül kereszténységre vagy koronára utal? A betűk formájából a helyes nézőpontot sem sikerült megállapítani.

#290 9 5. Zorro tálja

VIZESKORSÓ

122. ábra. korsó (#290 7 4) nyakrész belsejének jellegzetes kialakítása

„A magyar ivóvízes korsó sajátossága, hogy **nyakában rostély** van, amely megszűri a vizet, belülre pedig kicsi cserépcsőrgőt tettek, ez tartja tisztán a belsejét, megakadályozza a vízkő lerakódását. Ha a leány kútra ment, az üres korsó csörgött, hazafelé a telt korsóból csöpögött a víz. Mint a találós kérdés mondja: „Énekelve mén a kútra, oszt sírva jön vissza...”. Neve ezért *csörgős korsó*. Fülén kicsi ivónyílás, a *csecs* van, ezért *csecses korsónak* is nevezhették. A magyar korsónak e vonásai a török hódoltság idején alakultak ki. Inni lehetett a fülén lévő csecsből, vagy – a fülét felfelé tartva, – a korsó száját vették szájra a szomjas emberek.”

[link](#)

#290 7 4. Szürke vizeskorsó

A két összeillő fülदारab időben és helyben külön került elő. Lelőhelyt nagyjából azonos volt vagyis a Duna ez esetben sem sodorta el egyik darabot a másiktól messzire, bár természetesen nem lehet megállapítani a törés mikor keletkezett, mióta vált szét a két darab. A fül átszűrt; ujjnyomás feljebb megfigyelhető; nyakrészben a rostély nem tört el.

Max. 100 éves

#290 xx.

Lyuk jelzi, hogy korsóról (vizeskorsó) van szó, a csecs letört.

„A vizeskorsó eredetileg mázatlan volt, mert ha a korsó máz nélküli falán a víz állandóan párolog, párolgás közben az edény hőt veszít, s így hűvös marad benne a víz. Régen nem is ment ki senki a határba dolgozni vizeskorsó nélkül. Kint a mezőn hús helyre tették, fa árnyékában beásták a földbe.”

[link](#)

#290 xxx. Vörös földfestéssel tarkázott korsódarabok

Ez a vörös festés hasonlatos a középkori cserépedények díszítéséhez. Újkori (?). Ilyen cserepek vajszínű alapon piros-sziénás-barnás minta nagyon gyakori találat.

#290 7 2. Vizeskorsó füle

Fülén kicsi ivónyílás, a csecs van. Csecses korsónak is nevezhették. Hogy hűvös maradjon benne a víz, nagy része máztalan.

#290 4 1. Oinochoe típusú kancsó szájrésze

„Az alföldi korsó szája kettős, összenyomott. Leghíresebb a *túri korsó* volt; Mezőtúron a múlt század közepéig fekete korsókat égettek, akár napjainkban a nádudvari mesterek”

[link](#)

Ez alapvetően görög forma, boroskancsónak használják; a rómaiak átveszik, és az avarokkal pár darab megjelenik a Barbaricum területén is a 7-9. században, bár azok anyaga más. Ez, talán egy római darab töredéke.

CSÍKMÁKSZŰRŐ

#290 12. Kerámia szűrők

Kerámiadarabkákkal borított partszakasz gyakori találata a kisebb nagyobb szűrődarabkák az eddig találtak: meleg-sárga, szíenabarna és fekete színű Régen a szűrők fém helyett kerámiából készültek mint pl. a csíkmák szűrő.

Csíkmák:

„házi, gyúrt tészta, amelyet kinyújtás után csíkokra vágnak, frissen, forrásban levő vízben kifőznek, majd cukrozott, darált mákkal megszórva fogyasztják. Nálunk *mácsik*.”

„népi kívül-belül mázas kerámia használati eszköz”

„antik sárga mázas cserép csíkmák szűrő”

„antik fekete cserép csíkmák szűrő”

VEGYES KERÁMIA

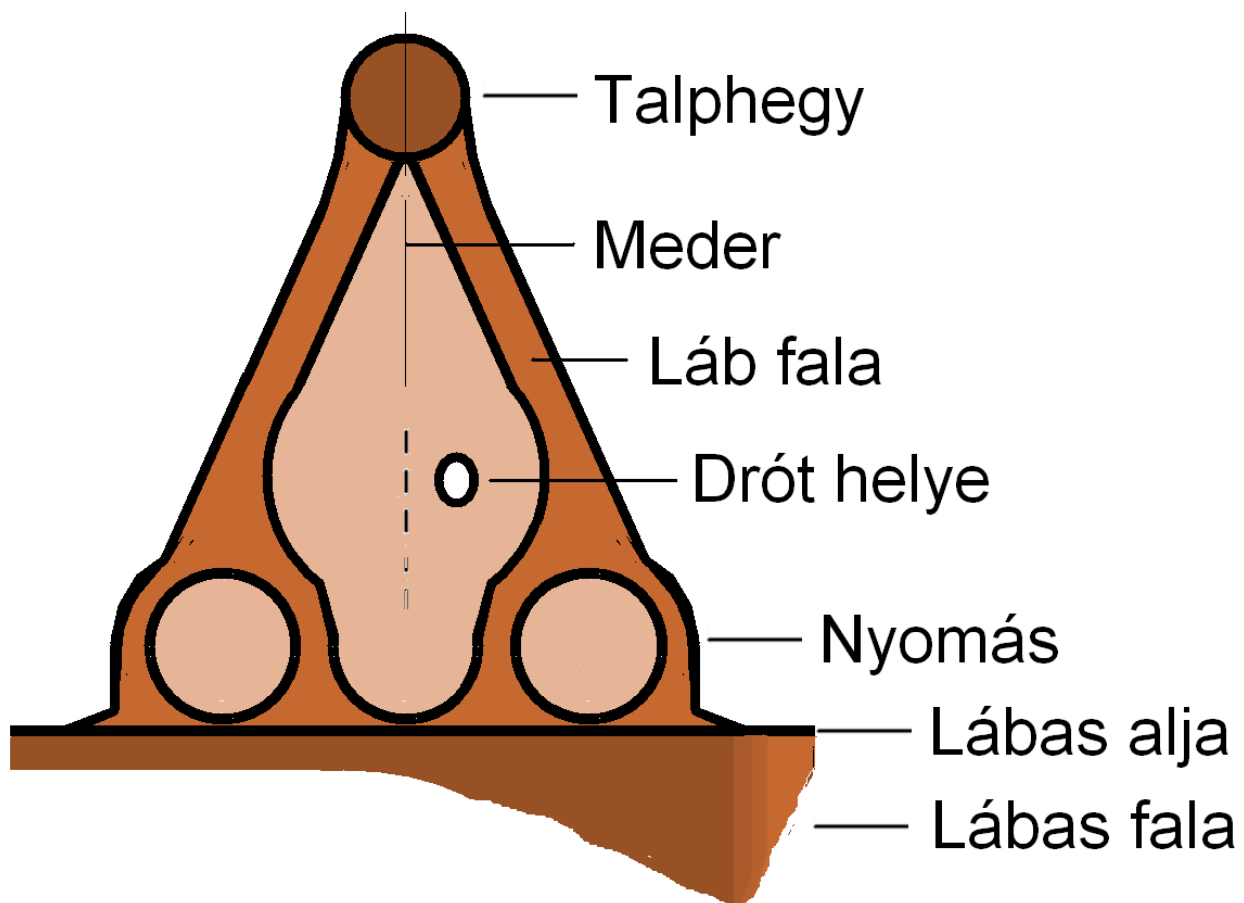

#280 24. Tányér perem darab

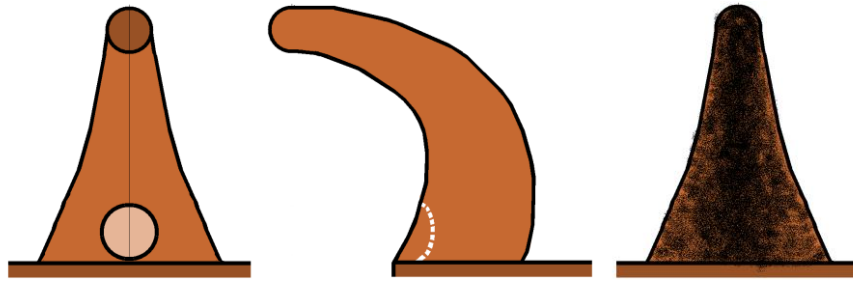
20.sz. vége?

LÁBAS LÁB

100. ábra. láb részei

110. ábra. lábas lábas láb

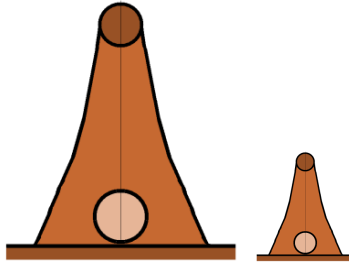
Általános láb nézetei: főnézet (serpenyő külső nézet), oldalnézet, talpnézet (a kormos). Lábas lábainak csoportosítása többféle szempontból is lehetséges: méret, vastagság; nyomás-szám, nyomás-táv stb. Feltehetően hasonló elemzést nem végeztek. Hogy a formai eltéréseknek van-e jelentősége?

A többség nem emlékszik már, hogy a lábást miért lábasnak hívjuk. Régebben a serpenyőknek három lába volt, alkalmassá tette tűz fölött való használatra. A tűzben álló lábakra nem került máz, míg a serpenyő belső és külső falán egyaránt előfordul. Lehetett például belül sárga, kívül zöld.

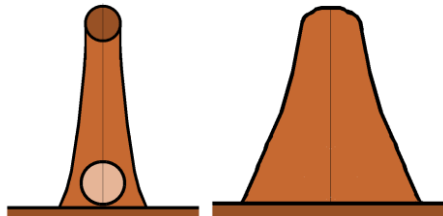
Kérdések

***Medres** = medres két hüvelykujj nyomással jár mindig?

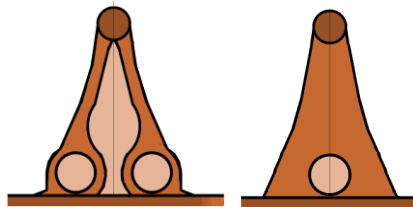
...

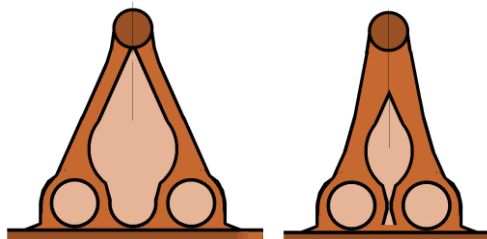
méret: a) nagy, b) kicsi;

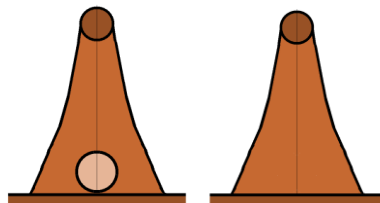
vastagság: c) vékony, d) vastag;

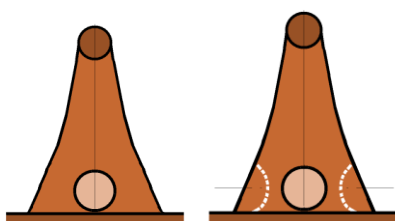
meder: e) medres, f) meder nélkül;

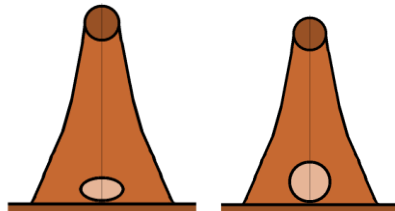
nyomás-táv (meder forma): g) kiegyensúlyozott medrű (meder tövének távolsága, formája is egyezik a két nyomással),
h) keskeny medrű (nyomások összeérnek, érintő nyomástáv);

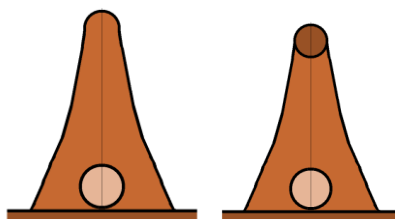
nyomás-szám: i) nyomásos (1, 2 és 3 lehet),
j) nyomás nélkül;

nyomás pozíció: k) középen egy az általános (homorú oldal felől)
l) oldalnyomásos;

nyomás forma: m) lapított ellipszis, n) hüvelykujj méretű kör az általános;

görbület: o) majdnem egyenes (talp hegy nem látszik), p) 90 fokos;

furat a drótnak: q) furat van vagy nincs. (összetartó drót);

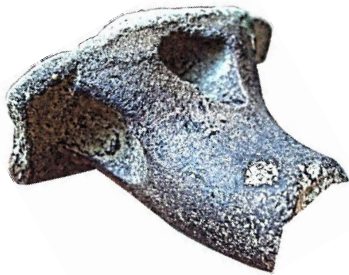
120. ábra. Lábak szándékolt vagy véletlenszerű formaváltozatai (főnézetből)

#290 8 14. Lábas láb

meder nélkül, egy-nyomásos, vékony láb

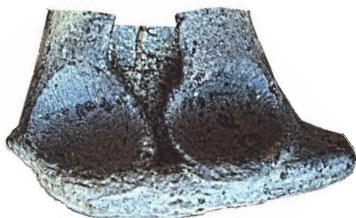

#290 8 16. Két oldalról is nyomott lábtöredék

#290 8 10. Átfúrt láb

közepesen hajlott; közepesen vastag; korom feltja jól látható; érdekessége: átfúrt

#290 8 17. Összeérő nyomású láb

#290 8 18. Nagy nyomástávú láb

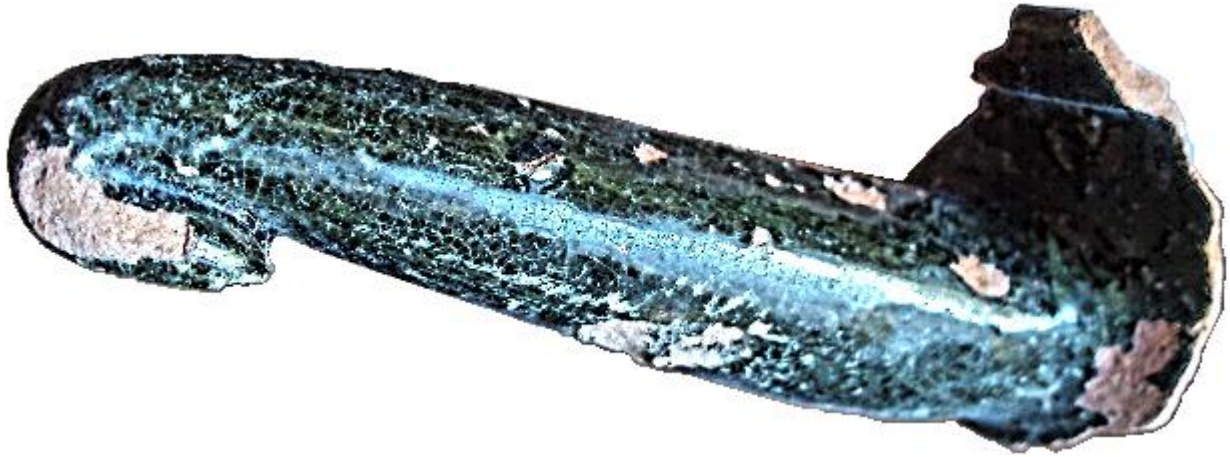
medrében széles

#290 8 29. Kiegyensúlyozott nyomástávú lábtöredék

medrében széles

SERPENYŐ NYÉL

Zöld, mázas nyél aláhajló csúccsal

„Serpenyőnek mondják a háromlábú edényt, ha nem füle, hanem üreges, korongolt nyele van. A nyél nem melegszik át a tűz mellett, és könnyen kézbe fogható.”

„A serpenyőben olyan ételek készíthetők, mint a bográcsban, a bogrács pedig a szabadtéri főzés fémedénye. Pásztorok, mezei munkások, favágók főznek bográcsban, az ételek pirítással, hirtelen készülnek. Ilyesfajta ételeket bent a konyha tűzhelyén is bográcsban vagy pedig serpenyőben sűt a gazdasszony.”

[link](#)

A lábasoknak jellegzetes kialakítású nyele vagy két darab füle lehetett. A nyél általában „hordósan” hengeres, belül üreges korongolt(?)

#290 8 30. Mázas serpenyő nyél

Tövénél három (általános) nyomáshúzással ellátott nyél. Belül üreges, hogy ne égesse a kezét.

Három nyomásos(simítás); formája nem „hordós” hanem ritkább: egyenes henger; jellegzetes kis bütyök a végén itt is elmaradhatatlan;

AZONOSÍTÁSRA VÁR

#280 *

#280 2. „Lófej”

csésze-fül?

#280 4. „M M M” mintázatú nyélrész

Fehér vékony réteg szürke betonszerű tömör formán.

PECSÉTES TÉGLA TÖREDÉK

#20 24 9. „R” ?

Azonosításra vár, segítségdet köszi.

*felirat: ?R
gyakoriság?*

#20 24 1. Alois Miesbach címeres tégl

A ritkábbik (nem kétfejű sassal) fajta címerrel; esztergomi Duna-partról.

*eredeti felirat: A címer M
gyakoriság: közepes*

#20 24 6. Csenkei tégl

Párkánytól nem messze található Csenke nevű település, Téglagyárral /Cenkov, Csenke, Čenkov.; 47.950 18.533 (?); esztergomi Duna-partról.

*eredeti felirat: CSENKE
Gyakori*

#20 24 5. Eggenhoffer címeres téglá

Akár Esztergomi Téglagyár jelentéssel (?); Eggenhoffer gyár terméke; Esztergom, Balassa Bálint középiskola hátsó udvaráról.

eredeti felirat: E címer T

#20 24 2. Kalapácsos téglá

Salgótarján Nagybatonyi Téglagyárak; esztergomi Duna-partról

*eredeti felirat: S kalapács N
gyakoriság: nagyon*

Pipalenyomatos téglá

Nem saját fotó és a Dunához sem kapcsolódik de annyira megtetszett, és pipás témához is illik;

*„Egykor valaki, -tán a tréfás kedvű téglásmester-
egy FG jelű, Pannonhalmán talált téglába
a pipája lenyomatát égette bele”*

PORCELÁN

#200 12 1. Porcelánbabafejdísz

Száj, szemöldök vonalak láthatóan festett. Nem tömör, „héjasan” készült.

*újkori
porcelán*

FÉM

FOLYÓVÍZZEL KAPCSOLATOS FÉM

*Kovácsolt vashorog és alatta a
manapság használatos méretű,
legalább annyira erős.*

#220 31. Kovácsolt vashorog

Méretei lenyűgözőek egy horgász számára, öble 5 cm-es! Manapság harcsára 2-3 cm-es öbl-átmérőnél nem használatos nagyobb. Szakálla nem maradt meg, helye azonban sejthető. Érdekes csavarodások figyelhetők meg, talán erősebbé tette a szerszámot. Megtaláláskor ki volt a fej oldalra dőlve, ami szokásos forma manapság is a jobb akadásért, hegyet a szárral egy síkban visszahajlítottam. Hegy – szár irányvonalú torzulása nem volt megtaláláskor.

Talán lapkás volt? Juliana Berners szerzeménye, 1496-ból:

„A Berners által leírt horgoknak nincs fülük és nem is lapkásak, egyszerűen a kovácmester ellapította a horog szárát úgy, hogy a horog öblétől a szár végéig fokozatosan szélesedjen. Ezzel akadályozták meg, hogy a horgászsinór lecsússzon róla.”

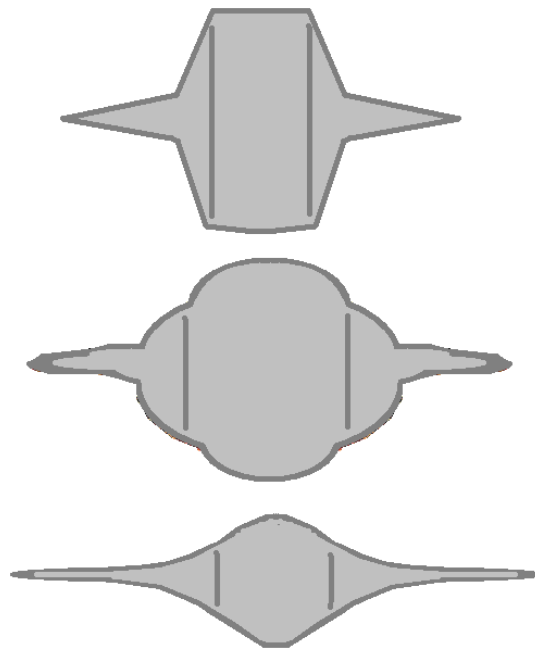
*100 kg-os halhoz illik
becsült kora: 250 év*

ISZKÁBASZEG

(Iszkábaszög) „hajópalánk deszkáit tartotta össze”

Ha középen eltört iszkábaszeggel találkozunk, valószínűsíthető, hogy elsüllyedt hajóról származik: „lapja középen eltört. Ennek az lehet a magyarázata, hogy az egyik deszka, amelyhez rögzítve volt, levált a bordáról, így kettétörte az iszkába lapját. A hajó tehát, amelyből a törött szögek származnak, nagy valószínűséggel szétesett. ”

Dr. Tóth J. Attila

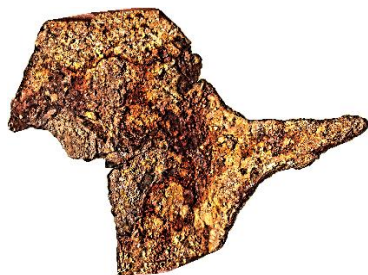
esztergomi iszkábaszegek

#220 6 1. Iszkábaszeg

#220 6 2. Iszkábaszeg

#220 6 3. Fél iszkábaszeg

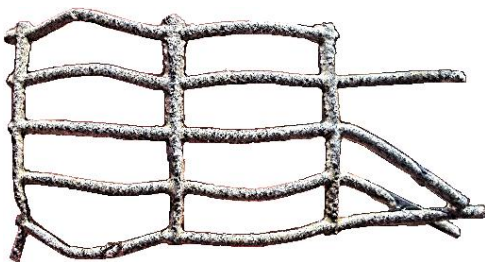
HULLADÉK

#220 23. „J S, 2 fel-nyíl 5” jelzéssel ismeretlen darabka

Betűtípusból valószínűsíthető, hogy nem modern kori.

#220 2 1. Akkumulátor rész

Akkumulátor fokozott veszélyt jelent az élővilágra nézve! Erős sav (talajban kötött állapotban lévő nehézfémeket mobilizálja) és az ólom (...) a két legnagyobb veszélyforrás. Mindannyiunk érdeke, hogy az akkumulátorok ne kerüljenek ki a környezetbe!

Nagyon (!) gyakori ólom találat a Duna partján. A rácsközből kipotyogtak a lemezkék, ólomszálak.

„tönkrement akkumulátor nem szemét, hanem hulladék. A hulladékot ugyanis újra lehet hasznosítani a szeméttel ellentétben, és ez igaz az akkumulátorok esetében is”

napjaink

„KEREK” FÉM

Rozsdás csáklyadarab, szeg, csavar, lemez, rugó. Horgászati ólmok, akkumulátor ólom; A Duna-part fémhulladékban bővelkedik, közülük legjobb talán a fém pénz és ékszer.

#190 1807. Harminc krajcár, II. Ferenc József, 1807

Került még elő: 1858-as 5/10 krajcár; 1883-as 1 krajcár; 1941-es 1 pengő; 1973-as 20 fillér stb. A Duna hatása révén a régi pénzek csak nagyon rossz állapotban maradnak meg.

207 éves
nagy méretű
réz

szöveg fejrészen:

franz kais.v.oest.koen.z.hung.boeh.galiz.ulod

hátlapján: dreyssig*kreutzer*erblaend*isch.1807*

hátl. kisbetű: wiener st. banco zett. theilungs münz z.30.k.

#220 1. Lisztplomba

A malomipari plombák gyakori találata a fémkeresőknek, a Duna-parton is találhatunk ilyet. Egyik oldalukon a liszt tisztaságát jelölő szám található, másikon a malom neve. A liszt tisztaságát az XIX.-XX. század fordulójáig 0-9 számozással jelölték. (A 0-s liszt gyakorlatilag korpamentes, elsőrangú; 4-5: zsemlye liszt; 6-7: kenyér liszt; 8: barna liszt; a 8-as liszt nagyrészt korpából állt.) A képen 7 1/2 tisztaság jelzés, másik oldalán német nyelvű felirat: Ofen (Buda), Dampfmühl (gőzmalom)

XIX. század közepe
ólm

#220 1867. Rákóczi Budai Ásványkeserűvíz Forrás

Ilyen leheletvékony törékeny darabok is érdekes módon gyakran lelhetőek. Hogyan lehetséges? Hacsak kézbe veszem változik az alakja, letöredezik, hajlik.

*Vasárnapi Ujság
Pest, márczius 31.-én 1867*

Fristöltésü keserűviz
a budai Rákóczi-ásvány-keserűs-
forrásból.

**Kapható Buda-Pest minden fűszerkereskedésében s a
nagyobb
tartományi városokban.**

... ..

Pest, aprilis hóban 1865.

Loser testvérek,
a budai-Rákóczi keserűforrás tulajdonosa.
Pesten, Erzsébet tér 1. sz. a.

*XIX. század közepe
anyag: ólom (?)*

FEGYVER

Különféle fegyvert (szűrő- és vágóeszköz, lőszer, lőfegyver, bomba) könnyen találhatunk a Duna-parton, fémkereső műszer nélkül is. Korát illetően a török hódítástól, világháborún át, a néhány évesig, minden előfordul.

Ha bombát vagy fegyvert látunk, mi a teendő? Megsérülhetünk az elmozdításakor, szállításakor (bármikor robbanhat); ha őrizetlenül otthagynánk, a lelki felelősség minket fog terhelni ha gyerekek találhatnak rá és baj történik; a Dunába dobott tárgyakat a víz kisodorja. **Nem szabad beszolgáltatni (leadni), az egyetlen helyes út, még aznap, telefonon értesíteni a rendőrséget.**

Új Btk. 325. § Lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés

(1) Aki

a) lőfegyvert engedély nélkül megszerez vagy tart, ...

bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

#440 1. Aknagránát stabilizátor szárny

Aknavető gránát 8 db szárnnal ellátott csavaros végű stabilizátorcsőve. (Horváth Tibor illusztrációjával) A röppályán a fejrész nehéz aknalövedék stabilizálását a szárnyak és az egyenlőtlen tömegeloszlás együttesen biztosítják.

#440 2. Éleslőszer

#440 3. FEG PA-63 Maroklófegyver

Walther PPK típusú, alumíniumtokkal készült félautomata, tömegreteszelésű, súlyzáras rendszerű, külső kakasos, repülő ütőszeggel készült pisztoly; 2×7 db 9×18mm Makarov lőszer befogadására alkalmas tár nélkül. (Veszélyes és tilos elmozdítani, tár nélkül is lehet töltött állapotban a fegyver)

*1963-tól gyártotta a Fegyver- és Gázkészülékgyár (FÉG)
rendőrségnél és katonaságnál használják*

[wiki](#) [link](#)

EMBERI MARADVÁNYOK

Ismeretek nélkül, nem is gondolnánk a csontokról, hogy akad közöttük emberi. Biológiai alapoktatás része kellene, hogy legyen, a tanulók meg tudják különböztetni pl. ló és tehén fogát, lapockáit stb. egymástól. Egy kézbe vett csont sokkal több információval bír, mint egy rosszul legyártott műanyag csontváz.

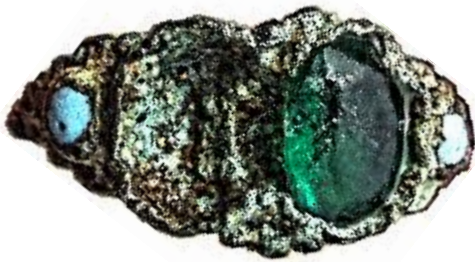
#130 7. Emberi lapocka és egyéb csontok

Kulcsoscsont, lapocka, felkarcsont, orsócsont, singcsont, kézujjperc, bordák, csigolyák egymás mellé, csontváznak „megfelelően” helyezve. Mivel a találatkor 3 egyforma, jobbos lapocka is szerepelt, feltehetően több embertől származnak az így összerendezett csontok.

VISELET

#200 2. Smaragd gyűrű türkizzel

*XIX. század közepe (?)
anyag: azonosítatlan*

#220 7. Csizmapatkó

Nagyon gyakori ott, ahol kerámiák és egyéb városi hulladék (pl. pipa, szög) van a parton. Lehetne lópatkónak nézni de méretükből egyértelmű, hogy lábbelihez használták. A lyukak általában nem is látszódnak a rozsda miatt.

#200 5. Csont gomb

Egyszerű csont gombokon általánosan 4-5 lyuk volt, 1 középén, 3-4 (kisebbeken 3) pedig szabálytalanul körülötte vagy szabályos kereszt alakzatban mint a dobókocka 5-ös oldala.

TISZTÁLKODÁS

a 19. század végén (?)

#200 8 1. Kétsoros csont fogkefe, teljes

Mióta a fogkefét 1500 körül „feltalálták” Kínában, a formája nem változott semennyit. 100 éve sörtéstől nyelestül műanyagból gyártják. Utóbbi 20 évben méretben fokozatosan kisebbek lettek divatosak, az elektromos kefék megjelenésével már a forma megváltozott, kerek borsószemnyi lett.

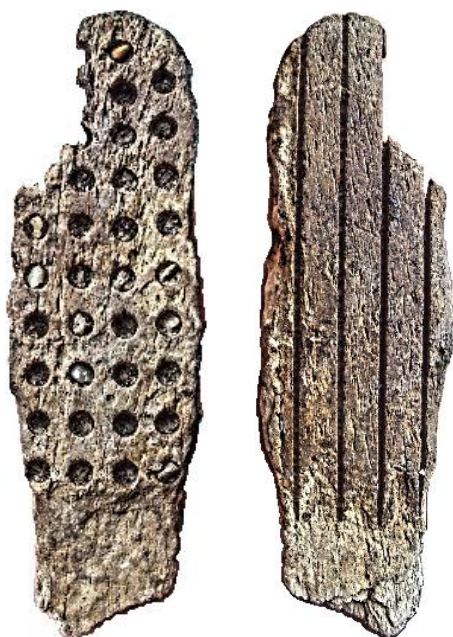
A Duna-parton ugyanazon a helyen találtam régi német és magyar nyelvű fogkrémeket, kézmosó krémet és csont fogkeféket.

*muzeális
csont*

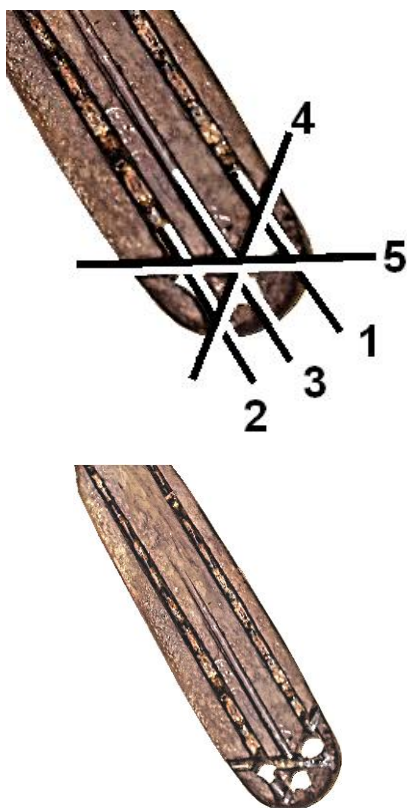
#200 8 2. Háromsoros csont fogkefe fej töredék

*muzeális
csont*

#200 8 3. Négyesoros csont fogkefe fej

*muzeális
csont*

#200 8 1. Csont fogkefe véset vonalai

Hátsó felületén 5 egyenes vájat van; két sorban (2×11 db) lyuk. A disznó vagy lószőről készített sörtéket talán belekötözték mivel a végén (4, 5) keresztező (3-masra szimmetrikus) vésés jól kivehető. Mára elszíneződött, sötétbarna; egy „E” alakú vésés, talán monogram található a nyél végén oldalt.

19. század (?)

#200 8 3. Odol fogpép

Odol műveket 1880-ban alapította Drezdában Karl August Lingner német vegyész. Ő hozta forgalomba a mai napig is létező Odol szájvizet és fogkrémet. Bécsi leányvállalata látta el Magyarországot 1932-ig, ekkor alakult meg a magyarországi Odol Művek R.T.

„Kislány hogyha huncutkodol, legyen nálad palack odol”
(Karinthy Frigyes)

1936 (?)

ár: 4ft

CSERÉPPIPA #290 6 ..

Magyarországon mára már kevesen pipáznak, olyan, aki cseréppipát használna talán nincsen.

Korábban nem tudtam, hogy a pipákat agyagból is készítették, a Duna-parti szemét közt töredékeit fel sem ismertem volna ha nem lelek néhány teljesebb darabot pedig elég megsimítani a szilánkot, sima felülete árulkodó, valamint belülről hengeres, kívülről gyakran nyolcszögletes (135 fokos éllel), a legkisebb szilánk is beazonosítható, elkülöníthető így más cserépdaraboktól.

Irodalma, a pipa művészettörténeti jelentőségéhez képest elenyésző. Főbb művek:

ECSEDI ISTVÁN

NAGY ZOLTÁN

SZENTE B. LEVENTE, +[LINK](#)

Talán nincs is olyan múzeum, amelyik igényt tartana pipaleletre, ahol tartanak cseréppipát a raktárukban, ott sem kérnek többet. A régészek nagy része félredobja, ebben talán szerepet játszik a nem túl régire datált koruk. Egyes agyagpipák művészi kidolgozottsága önmagában elegendő lenne, hogy odafigyeljünk erre a milliósázmra, nyomóformával készült tömegtermékre. A sírokból (?) a távoli jövőben talán előkerülnek majd épségben maradt szép pipák hiszen a parasztember kedvenc pipáját gyakran a koporsóba tették, együtt temették el vele.

CSERÉPPIPA RÉSZEI

A Pipák változatos formai kialakítása alapján megnevezhető részek ábrája kicsit eltérő, egyedi lehet, vannak azonban mindig szereplő részek, úgy mint nyak, fej, derék, segg, tűztér (fejüreg), kémény, füstcsatorna, nyaküreg.

Az elhagyható részek: kúpüreg(?), csésze, váll (csésze legszélesebb kerülete), előgyűrű, párkány (karima aljához tapadó gallér) a gallér stb.

Kondorosy-féle terminológia

*„A pipa két alapvető része a fej és a nyak. A fej foglalja magában a tűzteret. A nyak szár felőli vége a mechanikai igénybevétel miatt fokozatosan szélesedik, vagy ún. **nyakgyűrűt** kap. A nyakgyűrű előtt kis gyűrű övezheti a szárnyilást (előgyűrű). A nyakgyűrűhöz a fej felé eső oldalon újabb gyűrű tapadhat, a **párikány**, a nyakon kisebb gyűrű, a **gallér** következhet. A nyak fokozatosan szélesedve vagy anélkül csatlakozik a fejhez. Ez utóbbi esetben többnyire a félig-meddig a fej alá érkező nyak ívvel követi a fej fenekét és fokozatosan „süllyed el” benne. Ez az ék alakú, sokszor díszített körvonallal hangsúlyozott idom a **tőke**. A fejet a profil erőteljes ívű vagy megtörő vonalai két részre oszthatják. Az alsó, szélesebb* a csésze, ebből indul az általában magasabb **kémény**. A csésze legnagyobb átmérője fölötti része, mely a kéménnyel összeköti, a **váll**. A cseréppipán a készítésére szolgáló kétrészes negatív (modell) összeillesztési vonala, a varratvonal sokszor jól látható. (I. tábla, 1. kép) ”*

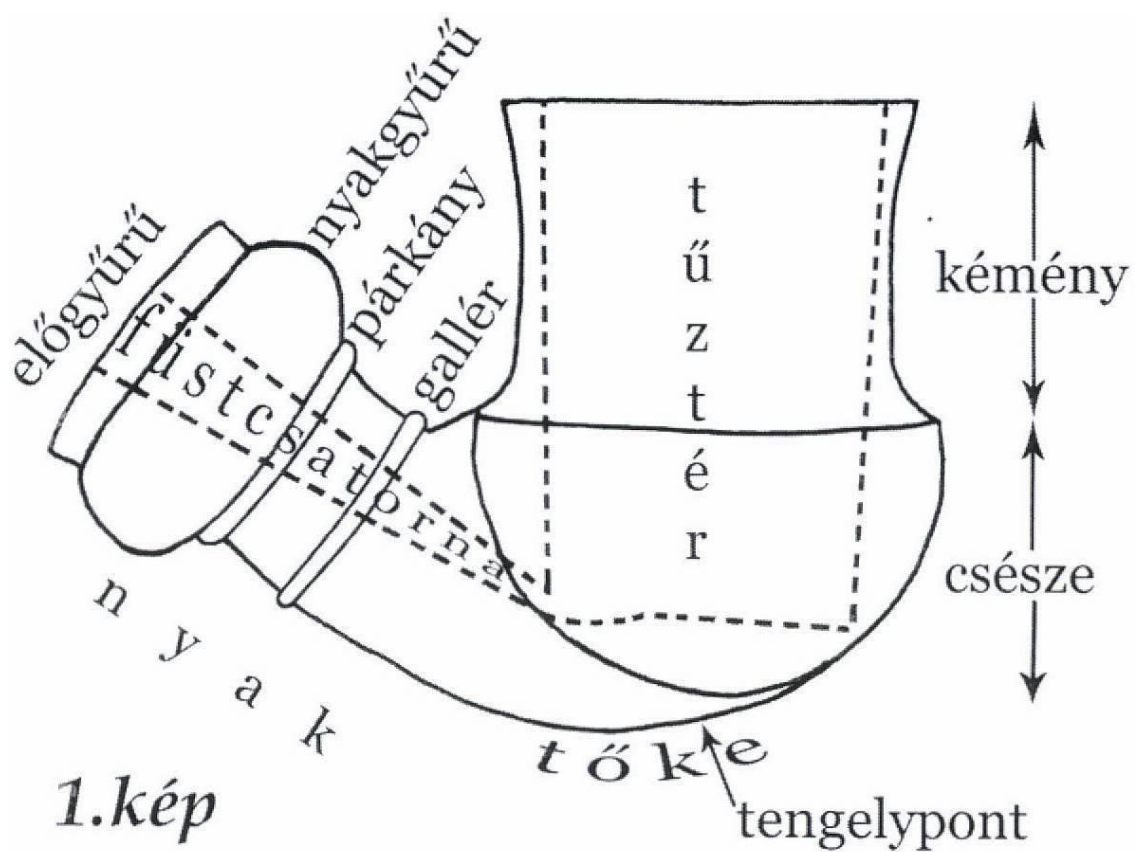
(Kondorosy)

*szélesebb

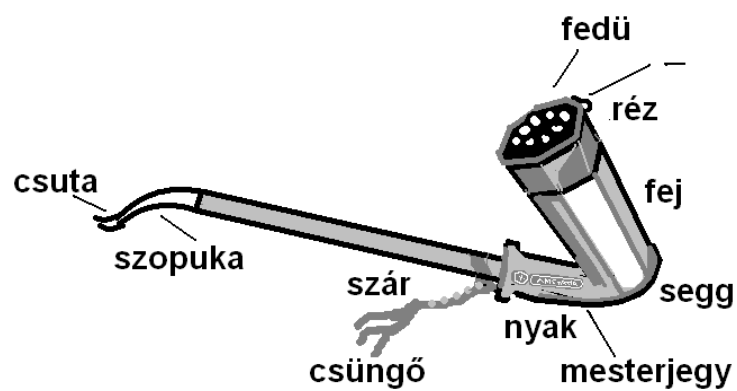
Nincs általános szabály tekintettel a nagy formai változatosságra, pl. homorú csésze: #83.

*füstcsatorna

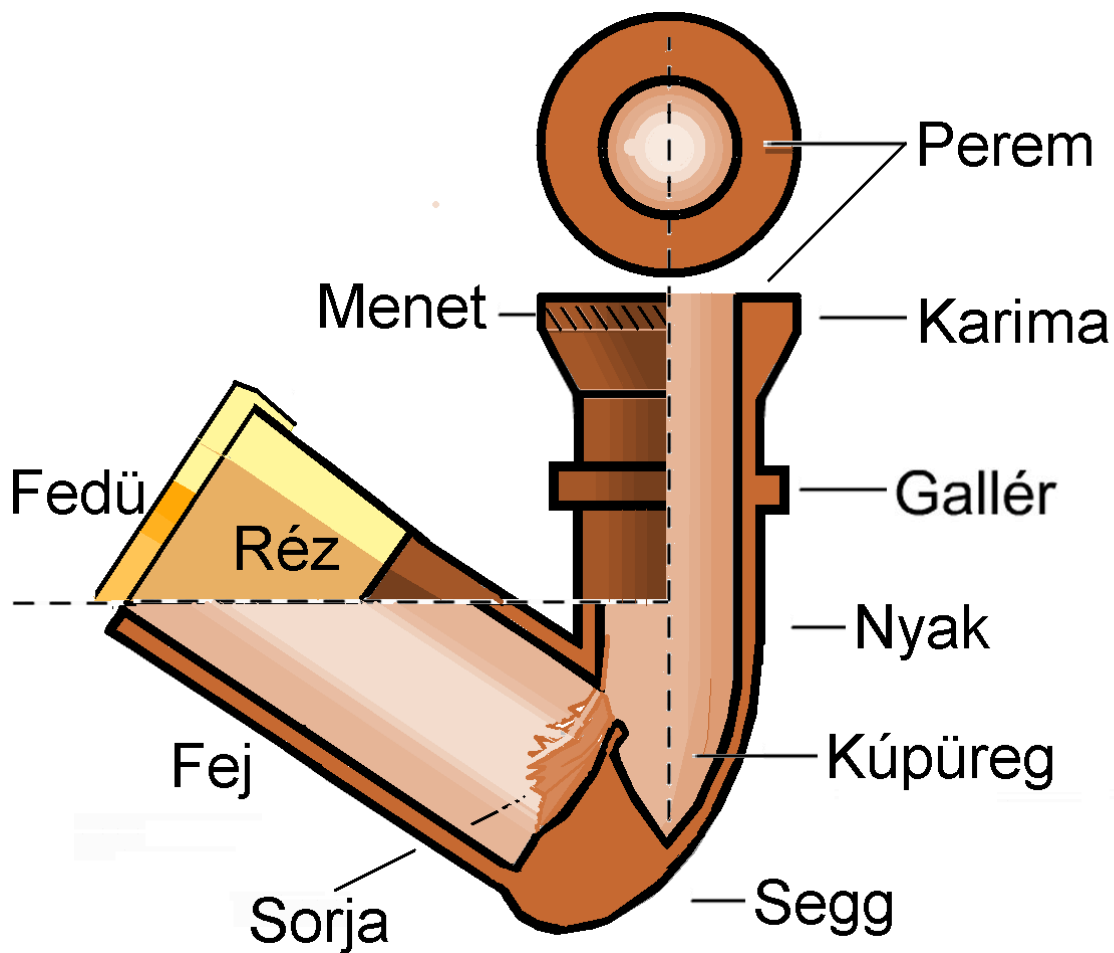
Kondorosy-nál a füstcsatorna a nyaküreggel együtt szerepel; a fejben is folytatódik a vályúként mélyített a füstcsatorna, egészen a fej faláig fut. A csatorna egyszerű, illetve keresztet formázó lehet.

Kondorosy-féle pipa ábra

Teljes pipa

CSERÉPPIPA METSZET

Cseréppipa 28 részre osztva

1.	Csuta	<i>Pipa ajka</i> Csutora: "A pipaszár csontból vagy szaruból esztergályozott szopókája." (?csuta=szopuka)
2.	Szopuka 	<i>Szopóka.</i> újkori másolatoknál bakelitből, régen szaruból, csontból, borostyánból
3.	Szár 	Csutora (pálinkatartó edény is), szívócső, pipaszár. Az ember fejétől való megfelelő távolságot szolgálja (?). A szárat a csutorások gyártották. „Egyedül csak a pipaszár paraszti készítmény. Leginkább szagos meggyfából faragták, annak ugyan vékony <i>poszát</i> -ja (bele) van és nehéz kifűrni, de a legtartósabb. Készítik még <i>mogyorufá</i> -ból, <i>diu</i> -, sőt <i>pattogu fá</i> -ból is. A <i>tüskefá</i> -ból faragott pipaszárat szépen ki lehet cifrázni.” (KardosL)

4. **Csüngő** Dísz a pipaszáron.

5. **Mesterjegy** Műhelybélyegző. Műhely és a mester jelzésére a fejen és a nyakon esetleg a peremen körben. Jellemzően a nyakon oldalt.
Nem minden pipán szerepel bár üzleti szempontból fontos, gondoljunk csak a hamisított darabokra készítették.

6. **Fedü**

Pipafedü, fedő, pipafedő, kupak, pipakupak

Anyaga réz.

Pipakupakokat a rézművesek készítették.

Nem minden pipán találkozni vele.

7. **Csatoló rész**

Kupak és a fej rezének kapcsolódási pontja. Nem minden pipára készítették.

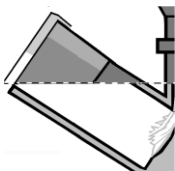
8. **Réz**

Piparéz, csillogó, korona

Nem minden pipára készítették.

9. **FEJ**

Pipafej, pipa

Nyolcszögletű fej

gyakori a szabályos nyolcszög keresztmetszet; a szögletes hasábot ha durván le szeretnénk kerekíteni, a lecsapott élek 2vel szorzódnak, ha nem hengeres hanem szögletes formát akar a mester készíteni, kézenfekvő, hogy nyolcszöge a forma.

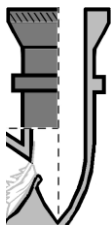
Kívülről szögletes, belülről hengeres

Nem szembetűnő tulajdonság, azonban annál lényegesebb a tartósság szempontjából.

Olyan pipát nem láttam, ami kívül-belül egyaránt szögletes. Az amúgy is törékeny pipafej könnyen eltörne ha az ellenállóbb, körívű belső kialakítás helyett szögletes volna. Olyan is akad, amikor kívülről nem a teljes kémény hosszában szögletes hanem szakaszonként, pl. a fej végződése hengeresen mint egy gyűrű zárhatja le a szögletes vonalvezetést. *Cölnce Cafe: #27*

Érdekes lehet, hogy a nyolcszögletes fej hogyan szalad, olvad bele a nyakba esetleg készítettek már olyan formát amikor a szögletesség továbbhalad a nyakon is? Nyakrészen ötszögletű pipa: #88

10. NYAK

Pipanyak, „nyaktest”. A pipaszár csatlakozásához szolgál (?). Cső forma.

11. DERÉK

Pipa dereka: fej és nyak hegyesszöget képező hajlata

12. Gerinc

A seggen, ék alakú tőke éle. Egyszerű változata segg felezővonal, gyakran vonalakkal hangsúlyozott, lásd: #52; Egészen a karimától is indulhat, fut végig a seggen.

Nincs minden pipán.

13. **SEGG**

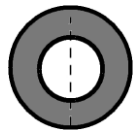
tőke, talp, pipatalp, pipasegg

Kerekded pipa alsó fele.

A talált cseréppipák formája leegyszerűsítve hegyesszögű „L”. Szobrász-művészi értelemben a pipa lelke a hajlatban van, a készítő számára a tervezéskor a két rész (pipanyak + pipafej) találkozásának megformálása a legnagyobb kihívás, az összes többi formai elem és legvégül a díszítés erre épül. Legizgalmasabb rész tehát vélhetőleg a pipasegg felületének „ív-dinamikája”.

A két forma (nyak, fej) egymásba szalad, a kérdés az, hogy a művész mit fog hangsúlyozni, az egybeolvadást (#3) vagy inkább a feszültséget ami az egymásba ható formák konfliktusából ered (#18). A gömbölyded formák láttán (#6) a művész akár elfeledtetheti, elrejtheti az „L-t”.

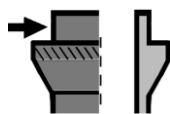
14. **Perem**

Pipanyak töve(?), pereme, nyakvég, „nyakvágás” felülete, a nyakrész kiszélesedő ívének lezárása.

Perem minden esetben van, legfeljebb vékony; a fejnek is értelemszerűen lehet pereméről beszélni. A feje vékonyabb, törékenyebb, jobb állapotban tudnak utókor számára megmaradni a nyaktöredék leletek.

15. **Előgyűrű**

Karimát (nyakgyűrű) megelőző rész.

Ha a karima ez esetben kicsi és nincs külön gallér, akkor a „karima” gallérként értelmezendő.

Nem minden pipanyakon található.

16.

KARIMA*Nyakgyűrű*

Nyak végén a kiszélesedés, peremre merőleges felület, általában „menet” díszítéssel.

Típusai: domborúan szélesedő turbános -karima; homorúan szélesedő „trombitás” -karima. Nem minden pipanyakon található, olyankor gyűrű van helyette vagy az is elhagyott.

Perem és karima megkülönböztetése

A karima általában szerepel a cseréppipák részeként de olykor nem. A perem minden esetben szerepel, ha a karima hiányzik, értelemszerűen a perem keskenyebb.

Turbános karima

Török típus jellegzetes része. „turbános pipanyak”

nyaktő turbán, illetve gyűrű rovátkoltság szerint négyféle:

1. *0 fokos (karimával párhuzamos vonalkázás)*
2. *90 fokos (karimára merőleges; nyakvonallal párhuzamos)*
3. *jobbos (jobbra dőlő)*
4. *balos (balra dőlő sávok)*

17. **LL****(Menet)**

Az elálló szegélyen található mintázat. Balos, jobbos forgást lehet megkülönböztetni, illetve olyan is akad amikor egyszerre mindkét irány igaz. (Nézőpont kérdése nem számít, pl. a jobbra dőlő vonalkázás, 180 fokos elforgatás után is jobbra dől.) Kis dőlt „l” betűk sorához hasonló menet rövidítésére az „LL”-t használom.

18. **Párkány**

Karima aljához tapadó „gallér; gyűrű”.

Nem minden pipanyakon található.

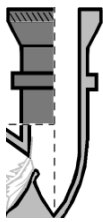
19. **Gallér**

Karima és a derék közt található nyaknak megvastagított gyűrűszerű kitüremkedés. Éle lehet szögletes vagy kerekített.

Nem minden pipanyakon található.

20. **Nyaküreg**

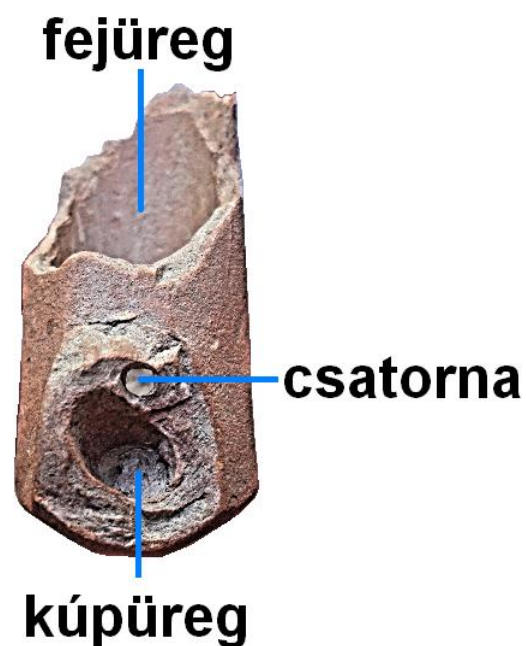
Nagy füstcsatorna

A nyak belseje. Nyaküreg összeköttetését a vályúcsatornával az áttörés (kis füstcsatorna) jelenti

21. **Kúpüreg**

Nyaküregnek az áttörés után következő szűkülő része, kúpja. A szűkülés elkezdődhet már az áttörés előtt is, egészen picire zsugorodhat a kúp alakú járat.

120. ábra. Pipa üregei.

a) *fejüreg* b) *nyaküreg (csatornán túl nyúló rész: kúpüreg)* c) *csatorna járata*

22. **Áttörés**

Kis füstcsatorna

A nyak és a fej hengerének közös falon történő áttörése, Az áttört nyak (és fej).

23. **Áttörési sorja**

lyukasztása után el nem távolított agyagrész a sorja. A sorja elhelyezkedése szerint a nyaküreg felől történt a művelet. A nyaküreg kúpjának kezdete táján szúrják.

24. **Csatorna**

Vályú alakú egyszerű vagy kereszt alakzatban a fejüreg alján.

A füst jó vezetését szolgálja (?)

- Sima

- kereszt alakú

25. **Csésze** Nincs minden pipán

26. **Kémény** Csésze ha nincs, hosszabb (?)

27. **Fejüreg** *Tűztér*

28. **Varratvonal** *„cseréppipán a készítésére szolgáló kétrészes negatív (modell) összeillesztési vonala, a varratvonal sokszor jól látható”*

CSERÉPPIPÁK KORA

„16. századtól a 19. század végéig bármi lehet”
általában ismeretlen (nem sikerült meghatároznom);

CSERÉPPIPÁK ANYAGA

Agyag. jó – rosszabb minőségben; ez irányú vizsgálatot nem végeztem
Szín szerint megkülönböztethető fehér agyag stb.

CSERÉPPIPÁK SZÍNE

fekete; fehér; piros; bordó; okkeres piros; zöld

CSERÉPPIPA TÖREDÉK

Jelentéktelennek tűnő legkisebb darab is regisztrálva.

pipa fotó

mérőrúd

lelőhely piktogram

sorszám

megnevezés

szubjektív leírás

kor

gyakoriság

mesterjegy

18. Lipót Schlesinger, mesterjegyes pipa

Erőteljes formai elgondolás, felhúzott fityma és makk találkozására emlékeztető, körbeéró mély vájat a pipaseggen. (így értelmeztem, másnak mást jelenthet) Modern formavilág ez, már-már futurisztikus egyszerűséggel. Kagylós bordázottsága megkönnyíthette a kézben tartást, kevésbé forrósdott át. (?)

19. század második fele
piros
mesterjegy: SCHLESINGER
műhely: még nem azonosították, spekuláció:
Bonyhád, Vasvár vagy Pápa (Nagy Z)

122. ábra. Az elemzés szerkezete

1. Pipa

3.

Férfias, határozott megjelenésű, magyaros(?). Finom megoldással csatlakozik a pipafej a nyakhoz. Nyakán farkasfog (?) díszek nem teljesen koptak le. Karimája karimás”

28. Pszeudopipa

Formailag sok mindenben hasonlít egy cseréppipára. Vékonyabb csöve a nyak szépen szélesedik (vö.: #18). Az „hajlított” pipa mint hegyesszögben találkozó nyak és fej alapforma ezzel a természeti formával összevetve akár mondható az is, hogy a pipa természetes forma, ott is megtalálható.

növényi rostos szárdarabka

GÖMBÖS

122. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

“1/1 ábra Világosszürke, barnás, kormos mázatlan cseréppipa fej-és nyaktöredékkal. A csaknem teljesen gömböt formázó fejet körbefutja egy apró farkasfogakból álló díszítmény. Alatta két sorban rozettára hasonlító stilizált virágmotívum. A pipalyuk negyede hiányzik. Kávája kidudorodásban végződik.”

60.

Nyakrészen alul X bevésés. Fejrész falvastagsága rendkívül egyenlőtlen, gyenge minőségre utal.

Mesterjegy: jelzett de kivehetetlen

SCHLESINGER

18. Lipót Schlesinger, mesterjegyes pipa

Erőteljes formai elgondolás, felhúzott fityma és makk találkozására emlékeztető, körbeérő mély vájat a pipaseggen. (így értelmeztem, másnak mást jelenthet) Modern formavilág ez, már-már futurisztikus egyszerűséggel. Kagylós bordázottsága megkönnyíthette a kézben tartást, kevésbé forrósodott át. (?)

19. század második fele

piros

mesterjegy: SCHLESINGER

műhely: még nem azonosították, spekuláció:

Bonyhád, Vasvár vagy Pápa (Nagy Z)

64. Fejtöredék

Ugyan nem feltétlenül Schlesinger termék de formai elgondolás (kagylós) hasonló.

65. Fejtöredék

Ugyan nem feltétlenül Schlesinger termék de formai elgondolás (kagylós) hasonló. Vajon lehetett seggen lévő akantusz folytatása?

KÜLÖNLEGESNEK TÚNÓ

6. Pipa

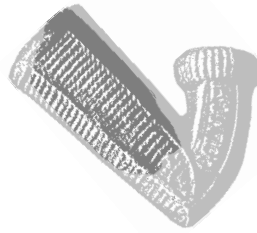
Zöld ólommázas, kisméretű.

2. Pipa

DIVATOS, KÁVÉHÁZI PIPA

27. Cölnce cafe, fél pipafej

Hasonló anyagú „CÖLN CAFE” pipákon csak „cöln” a felirat. **Ce?** = Cf?

A kis díszítő gömbök nem kereknek hanem (jobbra dőlt) két végük hegyes, két másik oldaluk lekerekített.

26 × 53 mm

hibátlan pipa alapján tudható, hogy:

7cm hossz, 2,5 cm átmérő

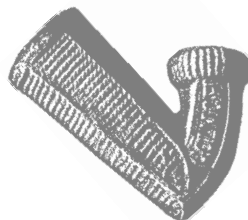
menet: merőleges (pipanyakon)

nyakrészen „CÖLNCE”;

másik oldalán „CAFE” felirat;

ár: 2500 Ft (galeriasavaria.hu, 2014)

szín: fehér mázatlan;

27 2.

AKANTUSZOS SEGGŰ

5. Bordó

98.

*

Felülete feltűnően sima.

89.

Belső oldalán (a kép a külsőt mutatja) jól kivehető a fél kúpüreg amiből tudható ez a pipanyak vége és a pipasegg részeként is tekinthető. Valószínűsíthető, hogy akantusz ív része az alsó formavezetés. Felülete feltűnően sima.

23. Fél pipasegg

Felülnézet de látható a fodros széle.

109. Nyolcszögletű akantuszos

LL: jobbos, sűrű

125. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

86. akantusz -púp

*

1 db púp elég is megállapítani, hogy akantusz seggel bírt.

fekete, nyolcszögletű, sima felület

VILÁGHÍRÚ SELMECI PIPA

15. Klasszikus darab

nyolcszögletű pipafej; Határozott formákkal bír, erősen szilárd benyomást kelt.

Talán nem véletlen, hogy kitűnő állapotban maradtak meg a mesterjegyi, az agyag jó minőségére utal. Márvány simaságú, kemény.

mesterjegy1: Nowotny Schemnitz

mesterjegy2: Schemnitz (Selmezbánya) címer

nyolcszögletes vörös selmeci pipa

112. talán utánzat

Selmeci klasszikus formája, nyolcszögletes, piros. Ha eredetileg mesterjeggyel bírt, feltehetően hamisítvány, anyaga porózusos, nem olyan márvány simaságú mint a #15 agyagpipa.

AMSTÄTTER

1830-ig Mathias Amstätter irányítja a céget, ezt követően vője, Anton Röss (A. Röss) veszi át a vezetést. 1837-ben 60 munkással napi 6 000 pipát (évi 2 184 000 db!) készít.

Kétfejű sas címer: Habsburg-önkényuralom idején az elnyomott népek szemében az elnyomatás szimbóluma volt; felettük középen a korona és oldalt a szárnyak látszanak.

57. AMSTÄTTER pipa

33-mal egyező mintázatot mutat a vastag gallér. Alábbi töredéktől eltérő anyaga talán utánszatra vall?

mesterjegy1: osztrák kétfejű sas címer (csak a helye)

mesterjegy2: AMSTÄTTER

mesterjegy3: nyak peremén körkörös

azonosítatlan felirat

30. AMSTÄTTER pipanyak

mesterjegy1: osztrák kétfejű sas címer

mesterjegy2: AMSTÄTTER

műhely: WIENER NEUSTADT, Bécsújhely (Ausztria)

pipanyak: feltűnően széles karimájú

33. pipanyak darabka

Karima menet mintázata 57. gallérjával egyező.

meggyészínű máz

LL: speciális jobbos és balos egyszerre; szimmetrikusan

72.

124. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

A. RESS nyak

“1/2 ábra Vöröses pipanyak, hiányzó, sima, szépen ívelő fejrészszel. Kávája helyenként recézett, tán hibás, miután tucatszám megrendelésre gyártották. Nyaki felső felén monarchiabeli, kör alakú pecsét, mellette a gyártó A. RESS neve, bekeretezett külalakkal.

Leltári szám: 00228

Lelőhelye: Székelykeresztúr, Molnár István Múzeum”

1830-ban Anton Ress vette át az Amstätter pipa-cég vezetését, ennek ismeretében máris a legkorábbi, lehetséges készítési dátumhoz jutunk. Évi kétmilliónál több „A.Ress” pipa készült, igazán tömegcikk a maga idejében.

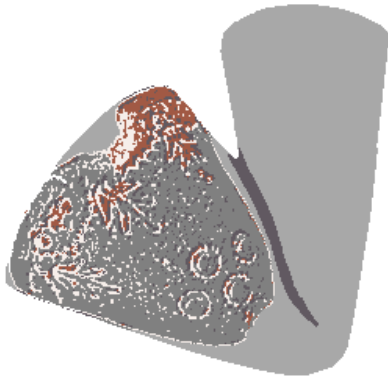
„TÖLCSÉRPIPA”

19. Kúpos fél pipafej és rekonstrukciója

Feltehetően 8 „fenyőfa” volt körben. Fák közt dombocskákat rajzol a homorú pikkelysor mintázat. Dombok előtt 3 „bokor” (8*3).

ÖTSZÖGŰ

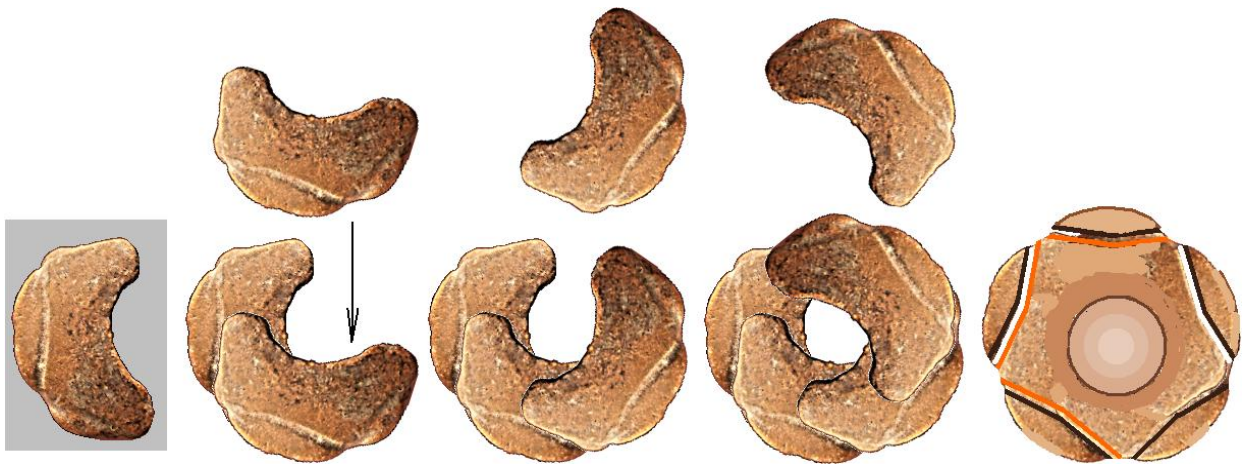

88. Ötszögű nyak

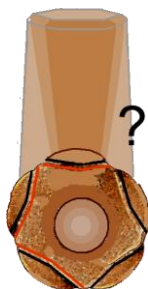
*

Nyak végződése felülnézetből hengeres, oldalnézetből szögletes.

A töredéken látszik a fej kapcsolódási nyoma, olyan korán elkezdődik ahol a karima véget ér, így oldalnézetből a pipának nincs is nyakcsöve rögtön a karima „lóg ki”.

Felülnézet: tárgy elforgatásával nyert valószínűsíthető ötszög a körben.

„MAJOMFEJ”

102. Majomfej pipatöredék

*

Jó, nem majomfej, de a szokványosan használt motívumok ilyen szerencsés (vagy szerencsétlen) töredékére nézve, könnyű fejre (szemek, orr, lekonyuló száj) asszociálnia bárkinek.

Mintázat magyaros, szokványos.

58.

Mit lehet kezdeni a henger formával? A görögök kannelúra (rovátka, barázda) díszítéssel hangsúlyozták ki oszlopaikat. Pipán is kézenfekvő hát hosszában futó különféle vonalkázás.

? 138.

59. NEM pipa

Kívülről simasága, színe, díszítése pipára utal, belső részén viszont több lyuk is ki lett alakítva, így valószínű csörgőkorsó nyakrésze. Átmérője is nagyobb a megszokottnál.

44. Világos pipafej

*nyolcszögletű
fehéragyag
talán kávéházi pipa*

10. Pipa

*fehéragyag
talán kávéházi pipa*

290_6_91.

Megfigyelhető, ennél a darabnál, az átszúráshoz használt eszköz keresztmetszete négyszög volt. Talán kevesebb sorjával jár egy ilyen „drót” használata?

28. Pipasegg

Pipafej és pipanyak találkozása

83. Elegáns pici pipasegg

*

Pipafeje elegáns homorú gyűrűvel indul vajon hogyan folytatódott? Nyilván kiszélesedett, a megmaradt gyűrű a pipafejet mint egy virágcsokor kötése vagy mint egy női derékfűző ékesítette, emelte ki a fej további formáját ezzel a karcsúsító „trükkal”, kontrasztot nyújtó formával.

Pipanyakán valami szöveges mesterjegy utolsó betűje egy kerek mesterjegy társaságában látható. Pipasegg enyhén hajlott ívű és éllel felezett.

42. Pipasegg töredék

Nyolcszögletű

* élben felezett

21. Pipanyaktó

20. Pipafej darabka

HOSSZANTI „GYÖNGYSOROS”

 29.

 43.

Pipafej vagy pipanyak még ez sem eldöntött.

 90.

90 2. Savaria Galériából

TURBÁNOS NYAK

110. Gergő.87” pipája

[link](#)

LL: balos, átlagos sűrűség

114. Pipafej darabka

110-essel egyező díszítés

126. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

50. Pipanyak turbánnal

3 irányú párhuzamos vonalak kereszteződése szép.

LL: 3-féle szögű; mind balos

17. Turbános pipanyak

Kedves kinézetű pipanyakrész.

LL: balos

11. Pipanyak turbánja

LL: balos, laza

52. Vékony turbánnal pipanyak

Minimalista formák: nyakrész rövid, turbán (karima) vékony.

Pipaseggen 3 rovátka fut.

LL: erősen jobbos

 74.

LL: jobbos, sűrű

 108.

LL: balos ritka

 73.

LL: peremre merőleges

 40. **Finoman turbános pipanyak darabka**

LL: párhuzamos a peremmel

FINOMAN DÍSZÍTETT

4. Pipa

Egyszerű

8. Pipafej szilánk

Egyszerű, kissé semmitmondó. (?)

106.

 45.

 49.

 77.

 55. keresztirányban fogazott

 37.

134.

 117.

 119.

 118.

 120.

Figyeld meg a félig megmaradt karikában lévő három lehetetfinom karikát, éppen csak kivehető. Méretük 1 mm.

101.

140.

129.

84. Virágmintás nyolcszögletes darabka

56. Fekete pipa töredék

85. Fekete hengeres fejtöredék

3 pötty; farkasfogazás; hosszanti csíkozás

Díszítése tipikus, gyakran előforduló elemekből áll:

- keresztirányú farkasfogazás
- keresztirányú csík
- hosszanti sűrű csíkozás, 3-4 szálú kötegenkénti homorú korongvégekkel, lyukakkal

82. Szürke (fekete ?) pipa

Érdekesség: az átszúrás keresztformájú csatornába (2 vályú) torkollik, mely kereszteződés közepén kis kerek mélyedés is van ami a csatornáknál enyhén mélyebb.

*Fej belülről dupla csatornával
(fehérrel jelezve)*

92.

 96.

 79.

Mesterjegynek tűnő mélyedések.

 54.

 62.

 61.

116.

78.

KARIMÁK

(pipanyak darabkák)

A menet szálai legtöbbször homorú csíkokskák, ahogy az a turbános karimáknál általános.
(értelemszerűen ilyenkor a domború csíkok a menetszálak közé esnek; A pipa készítéshez használt
nyomóformán eleve szerepelt a negatív menet?)

Ritkábban a domború formát a menet vonalai képviselik lásd: #107.

136.

LL: mindkét irány gömböcskéekkel

51.

LL: sűrű jobbos

39.

LL: balos

9.

LL: nagyon sűrű balos

104. Barna mázas nyakrész

107.

Domború, balos, sűrű menet szálai kis gömbökben végződnek.

LL: domború!, sűrű balos

FITYMÁS

(Egy pontba sugarasan összefutó legyezőszerű díszítés)

31.

103.

99.

46.

LL: sűrű jobbos

 32.

LL: sŭrŭ balos

 41.

HENGERES PIPAFEJ SZILÁNK

(díszítetlen)

70.

94. **NEM** pipa, csontdarabka

Egy pszeudo-pipatöredék. A hengeres pipaszilánkok és a nyolcszögletesek is hasonlíthatnak színben (szürke, barna, fekete) és formában (hengeres vagy éppen sarkos) a csonttöredékekhez.

87. **Kormos**

Miről ismerhető fel, hogy pipatöredék? A pipaszilánk árulkodó jele lehet, hogy homorú oldalán korom gyakran található (a fejüreg falán).

 67.

 135.

 48.

 26.

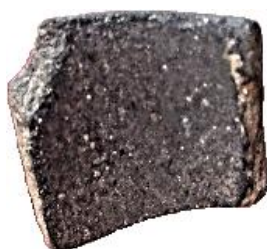
 38.

 81.

 133.

 80.

 100.

 137.

NYOLCSZÖGLETES SZÜRKE ÉS FEKETE PIPAFEJ SZILÁNK

(díszítetlen)

95. Fényes sima

71.

130.

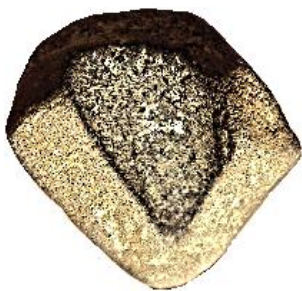
Belső felület hengeres, külső szögletes, ez általános tulajdonság.

 97.

 93.

 105. ?8szögletes

 53.

 34.

 66.

 76.

 35.

 25.

47.

NYOLCSZÖGLETES SZÍNES SZILÁNK

(díszítetlen)

 16.

 22.

 69.

 63.

 68.

 36.

 132.

Megfordítva 8szögletes?

NAGY KARIMÁS

127. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

NAGY KERÉK CSÉSZÉJŰ

128. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

NÖVÉNYI ORNAMENTIKÁS

123. SZENTE B. LEVENTE gyűjteményéből

*“1/10 ábra Barnás, mázatlan cseréppipa
szőlőfürtökkel díszített töredezett fejjel. Nyaka
ép, szép ívet formázó kiszögeléssel ér véget.
Oldalán kikopott pecsét, olvashatatlan céhpecséttel.*

Leltári szám: 00229

Lelőhelye: Székelykeresztúr, Molnár István Múzeum”

115. Levélerezetre emlékeztető dombocskákkal

131. Pipacsésze darabka

Nehéz megmondani ezek a ferde kezdődő rajzolatok milyen motívum része volt, a megoldáshoz, kell találni ebből a pipából egy teljesebb darabot.

139.

NEM EGYÉRTELMŰ

#75. talán tányér töredék

#14. talán díszpohár töredék

MESTERJEGY

Pecsétlenyomat

*Selmezbányai pipa (schemnitz)
talán a legismertebb egyben legjobb minőségű cseréppipa.*

#15. Selmezbánya címere

Két gyík; vár;

(szlovákul Banská Štiavnica, németül Schemnitz)

#15. NOWOTNY SCHEMNITZ

Nowotny: készítő (?)
„Selmezbánya” műhely

#18. SCHLESINGER mesterjegy

#30. AMSTÄTTER felirat

Bécsújhelyi mester, Mathias Amstätter.
sarkanként bekerekített külalakkal

#30. AMSTÄTTER címer

Kétfejű sas koronával

ÖSSZEFOGLALÓ STATISZTIKA

(nincs kitöltve)

Szín

Összesen: 100 pipa

Zöld: 1 db (mázas)

Világos: _ db

Szürke/ fekete: _ db

Többi: bordó, piros, meggyszín, okkeres-piros, világos „piros”

Forma

Összesen: 100 pipa

Nyolcszögletes fej: _ db

Hengeres fej: _ db

Turbános nyak: _ db

TÍPUS

gömbös

kúpos

egyszerű

CÖLNCE

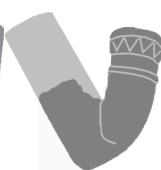
*

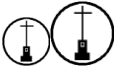

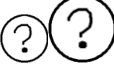

selmeci

**Nyolcszögletes fej
akantusz-seggel**

LELŐHELY

		Esztergom, Duna-part 2014
		Dömös, Duna-part 2014
		Esztergom, Szent Tamás hegy 2014
		Internet (worldwide)
		Ismeretlen helyről (saját gyűjtéskor ha lelőhelyre nem emlékszem)

Piktogramok a betűrövidítések helyett, lelőhelyek jelzésére.

Köv. oldal csak saját gyűjtésből származó pipák statisztikája. Sorrend nagyjából megfelel a találati időrendnek.

(lényegtelen is.)

SOK
CSERÉPPIPA
TÖREDÉK

1

szürke

? 8 szög

2

szürke

3

fakó barna

nyak: henger
fej: henger

? magyaros

4

nyak: henger
fej: henger

5

bordó

6

zöld mázas

8

9

10

fehér

11

világos

? török

15

vörös

nyak: henger
fej: 8 szög

Selmecbánya
NOWOTNY
SCHEMNITZ

címer;

16

fej: 8 szög

17

rózsaszín

? török

18

piros

nyak: enyhe kúp
fej: kagylós
sokszög

SCHLESINGER

19

Piros

fej: kúp

20

Világos

21

világos

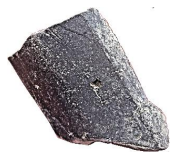

22

23

25

26

27

28

29

30

fej: 8 szög

fej: 8 szög

CÖLNCE

AMSTÄTTER,

Bécsújhely

1830

?

31

32

33

34

35

36

37

38

39

fej: 8 szög

fej: 8 szög

fej: henger

fej: henger

40

41

42

43

44

45

46

47

48

segg: 8 szög

fehér

fej: 8 szög

fej: henger

fej: 8 szög

49

fej: henger

50

nyak: henger

? török

51

52

nyak: henger

? török

53

54

55

56

57

nyak: henger
fej: henger

AMSTÄTTER,
Bécsújhely
? hamis

58

fej: henger

59

NEM
pipa

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

szürke

szürke

szürke

73

74

75

NEM pipa

76

szürke

77

78

79

80

szürke

F1
fedü

81

szürke

82

83

fekete

84

fekete

85

fekete

86

87

88

89

90

91

92

93

94

fekete

szürke

CSONT

Nem
pipa

95

fekete

96

piros

97

98

bordó

99

100

101

piros

102

piros

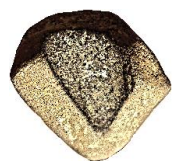

103

104

105

106

107

108

112

barna máz
piros alap

piros

114

115

116

117

118

119

120

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

TÁROLÁS

*Bevásárlóközpontból ingyen elvihető papír tubustartó
alkalmas pipatartó. Számozni is egyszerű rajta.*

Köv. oldalon: Tárolás modern formája, digitális.

Szegény ember pipaviselete

http://library.arcanum.hu/en/view/MEGY_HAJB_DERI_1931/?pg=96

Fig. 24. kép.; Fig. 25. kép.

1. Kaszás ember elől az inge hasítékában; 2. csikós bojtár a csizmaszárban; 3. csikós számadó a mellény bal zsebében viseli a pipát.
4. Béres hátul az ing nyakában; 5. napszámos hátul a gatyakorcban; 6. öreg pásztor a süvegében hordja a pipát.

Hogy viselte a debreceni ember a cseréppipát ?

http://library.arcanum.hu/en/view/MEGY_HAJB_DERI_1931/?pg=96

A debreceni ember foglalkozásához, vagyoni viszonyaihoz mérten tartotta a pipát. Némely civisnek 15—20 különféle cserép- és tajtékpipája volt. A fenti két körülmény a pipa viseletében is kifejezésre jutott.

A debreceni civis, különösen az iparos és kereskedő, de a jó módú földműves is, hosszú, csutorás szárú pipáját kezében, vagy zsebében hordta, ha nem pipált. Az egyszerűbb emberek, gazdák, hosszú, de csutorátlan szárú pipájukat a zsebben, mégpedig a belső zsebben hordták. Munkában is náluk volt a pipa. Egy-egy rövid pipálás után a kaszás farához a derékszíjba húzta a pipát úgy, hogy feje kívül maradt, szára pedig belül a gatyá felől nyúlt le. Ha derékszíja nem volt, a gatyakorcba húzta a pipát. Ilyenkor azonban a pipa szára meztelen hátulsó részét dörzsölte. A pipa mellé tűzték a dohányzacskót és zseb-kendőt is.

A kapás ember már, hogyha nadrág volt rajta, a jobb csizmaszárra tűzte úgy, hogy feje oldalt kiállt, a szár pedig a csizmaszáron belül volt. Épp úgy a csikós is. Nyáron megesett, hogy a napszámos, akin csak ing és gatyá volt, az inghasítékba ott, ahol középen egy gombbal begombolta, akasztotta a pipát, ez esetben a pipaszár meztelen mellét és hasát dörzsölte. Zacskó nem volt nála, csak a más dohányt szívta.

A béres nyáron egy ingre vetkőzve volt és a pipát hátul az ing nyakához húzta úgy, hogy a pipa feje kifelé fordulva volt, szára pedig a tarkóján nyúlt lefelé.

A virtuosos emberek a dohányzacskót a külső zsebbe vagy a nadrág ellenzőbe dugták be, úgy, hogy sallangja és szépen hímzett tányérja kint lógott és bámulták a szép zacskót.

A pásztorok közül a csikós rövidszárú pipát hordott, hogy a ló feje a szájába ne üsse. A gulyás és juhász hosszú egyenes, néha ívben felfelé görbülő szárat tett a pipába. Az ilyen pipából nagy gonddal kellett pipálni, mert a hosszú száron levő pipa tartása a metszőfogakkal sok ügyességet és jó metszőfogakat kívánt. Mikor még a pásztorok magas süveget viseltek, pipájukat a süveghez húzták, úgy, hogy a pipa kifelé állt, a szár pedig befelé nyúlt. Később télen a bunda sallangjára kötötték vagy a felkötös bunda aljába vetették, nyáron a szűrűjben tartották. A csikós pedig mellénye balzsebében.

Érdekes, hogy a pásztor miként tölt rá. A zacskó nyakát kicsavarja, a dohányt lerázza, a száját legyűri, a kostököket balkezébe tartja, a pipát jobb kezével belemeríti a dohányba és mutatóujjával tömi bele a dohányt. Ha idegen ember kos-tökéből tölt, tréfásan mondogatja : „Egye meg a fene ezt a pipát, nem tér bele az egész dohán !” — Néha olyan erővel tömi, hogy az egész pipa szétreped. A nagyon megtömött pipa nem szelel és nem lehet belőle pipálni. Nem baj, mert később ki-veri a dohányt és az egy pipadohányból két pipával lesz.

Hogyha rátőt agyarára fogja, megszívogatja, azután rá-gyújt. Ez külön élvezet. Forgatja a pipát a szél felé, hogy hama-rabb gyúljon, azután a szájába veszi, szára alsó felét kezébe tartja és nyugodtan pipál.

A rossz pipásnak mindig elalszik a pipája, nem győz rá-gyújtani. Az ilyenről azt mondják, hogy „nem pipázik, hanem gyufázik”.

Ha kiszívta a pipadohányt, kiverte a bagót tenyerébe úgy, hogy a pipa száját hüvelykujja vastaghúsához verte és a bagó kifordult a pipából.

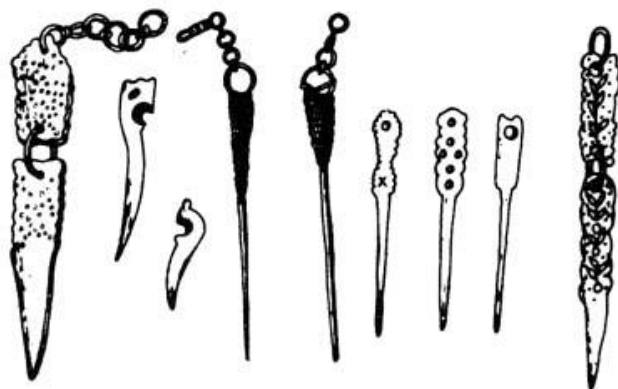
pipázás

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-635.html>

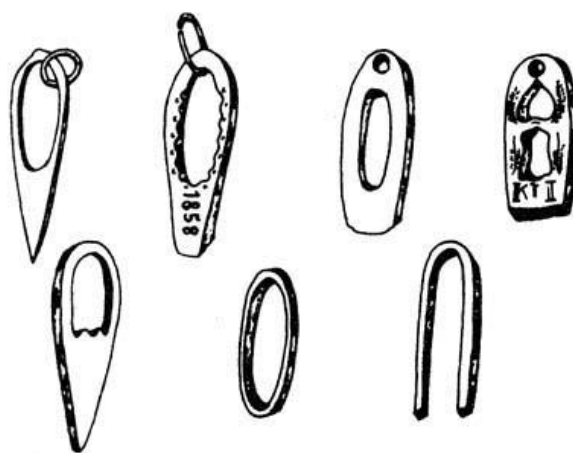
a dohányzás egyik fajtája, mely a szívócsővel ellátott eszköz, a *pipa* segítségével a dohány füstjének élvezetéből áll. A pipát, már a → [dohány](#) őshazájában, Amerikában az indiánok is használták. Európában a dohányzás pipázás alakjában honosodott meg és terjedt el. A pipák különböző anyagokból készültek (cserép, ón, porcelán, tajték). A cseréppipa volt a legelterjedtebb, sok fazekasközpontban gyártották. Leghíresebb volt a → [debreceni pipa](#), melyből a 18. sz. végén évente több, mint tíz milliót gyártottak és még tengerentúli exportra is jutott belőle. Hasonlóan híres és keresett volt a *selmeci pipa* is. A pipakupakokat a rézművesek, a szárazakat a csutorások gyártották. A tajtékpipa-metszés ritka mesterség volt. A múlt században Mo.-on több híres tájfajta pipadohányt termesztettek és szívtak (debrői, kóspallagi, verpeléti stb.). Gyenge leveleiket különböző házi fermentáló és pácoló eljárásokkal javították. A pipadohány kezelése, a kellemes keverékek összeállítása a férfiak szórakozása és szenvedélye volt. Egész felszerelés: → [pipatórium](#), dohányvágó, dohányszita, → [dohánytartó](#), → [dohányzacskó](#) voltak a kellékei. – A rágyújtás és a pipázás egyéni vagy társas kedvtelésnek számított. A gyufa feltalálása előtt a pipázók acél-kova-taplóval gyújtottak rá, amit állandóan maguknál hordoztak. A díszes *tűzszerszám* később is hozzátartozott a → [pásztorkészséghez](#). – A pipázás divatja Mo.-on a reformkorban érte el tetőpontját. Utóbb szinte jelképévé vált a szemlélődő, tespedő, vidéki nemesi életmódnak. A pipázás a múlt század derekától a dohánymonopólium bevezetése, a mo.-i dohánytermesztés általános változásai, a régi pipadohányok eltűnése folyamatával párhuzamosan szorult vissza a szivarral és a cigarettával szemben. Nehezen illeszkedett a modern, gyors életritmusba. Kellékei is terhesek voltak. Előbb a polgárság kezdte elhagyni. A parasztságnál a pipa a dohányzás élvezete mellett a tekintély, a mód, a felnőtté válás stb. különös jele, elmaradhatatlan tartozéka volt. Kedvenc pipáját gyakran a koporsóba tették és együtt temették el a parasztemberrel. A magyar parasztság csak az I. világháború után kezdte elhagyni tömegesen a pipázást és áttérni a → [cigarettázásra](#). – *Irod.* Timkó György: Acél–kova–tapló a magyarság kezén (Népr., Ért., 1906); Ecsedi István: A debreceni cseréppipa (Debrecen, 1932); Takács Lajos: A dohánytermesztés Magyarországon (Bp., 1964).

1., 3. munkácsi pipa, 2. deák pipa, 4. kávéházi pipa, 5–6. vékony pipa, 7. egész rezű pipa, 8. méhész pipa
(Mind: Debrecen, századforduló)

Pipaszurkálók (19. sz. második fele) Déri Múzeum, Debrecen

Csiholó acélok (19. sz.) Déri Múzeum, Debrecen

1. A parasztembernek pihenéskor pipázás közben sem szokás leülni (Orosháza, Békés m., 1970-es évek)
2. Pipázó tanyai parasztember (Kéleshalom, v. Bács-Kiskun m., 1976)
3. Pipázó pásztor, kezében kostök zacskóval (Bugac, Bács-Kiskun m.)

debreceni pipa

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1527.html>

A nagy múltú debreceni → fazekassághoz kapcsolódva valószínűleg a 17. sz.-tól égettek pipát. Mivel azonban a dohányzást rendelkezések tiltották, eleinte titokban. Még 1703-ban is csak a fazekasmesterek özvegyeinek engedte meg a pipagyártást a debreceni tanács azzal a feltétellel, hogy egyetlen egyet sem adnak el helyben. A 18. sz. végére virágzó kisipari ágazattá vált a debreceni pipagyártás. Már nemcsak kiegészítő foglalkozásként üzték a fazekasmesterek, hanem sokan kizárólag pipagyártásra szakosodtak. A 19. sz. első felében átlag évi 10 millió pipa készült a városban. Nagy részét távoli városokban árusították, jutott belőle jelentős tételben Angliába és Hollandiába is, ahol a matrózoknak rendelték a kereskedők. – Pipagyártásra a legfinomabb vörös agyagot használták, amelyet a város közelében termeltek ki. Gondosan tisztították, hogy a legapróbb kavicsok se maradjanak benne. A képlékennyé tett agyagot tenyérrel apró rudakba sodorták. Előre elkészített fa- vagy cserép formával kézi erővel nyomták ki belőlük a pipákat. Az első szárítás hűvös helyen történt, hogy ne repedezzen meg. A szikkadt agyag pipatestbe ezután karcoltak díszítést, cifrázást. Újra szárították, majd speciális alakú cserépből készített égetőedénybe helyezve rakták kemencébe. A „**veres pipa**” mellett nagy számban készült „**fekete pipa**” is, amelynek színét égetés utáni lefojtott füstöléssel alakították ki. A kiégetett pipatesteket rezezték és kupakkal látták el, a korabeli rendelkezések ugyanis tiltották a kupak nélküli pipák használatát. A rezezés és a kupakolás eleinte kiegészítő-bedolgozó foglalkozás volt, később a pipagyártás fellendülése után vált önálló mesterséggé. Ugyanígy önállósodott a pipaszárkésztés. A pipaszárat („csutorát”) fekete gyűrűfa (lat. Acer tataricum) vagy kökényfa (lat. Prunus spinosa) ágából faragták, üregét tüzes dróttal fúrták ki. – A múlt század derekán és második felében Debrecenben több mint harmincfajta pipát készítettek, Ezek közül híres volt a nagy és hosszú fejjel, aránytalan rövid nyakkal készült „makrapipa” és a „tányéros pipa”. Az utóbbit széles „tányérral” látták el a nyakánál és a szájánál, amely szintén agyagból készült. – A debreceni pipagyártás a 19. sz. végén a gyári agyagpipák tömeges piacra kerülésével párhuzamosan rohamosan hanyatlani kezdett. Az 1930-as években teljesen megszűnt. – *Irod.* Ecsedi István: A debreceni cseréppipa (Debrecen, 1932).

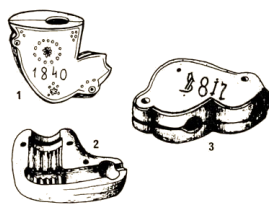
Az utolsó debreceni pipakészítő, Kiss Gábor utánfüstöli a fakó fekete pipákat (Eredetije a Déri Múzeumban)

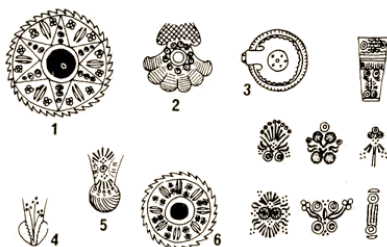
Piparezező munkában

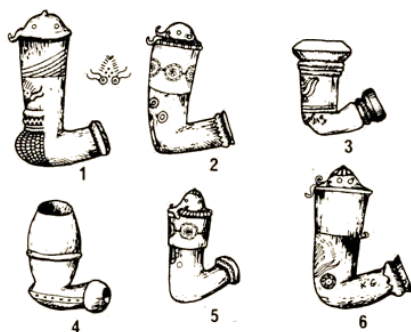
Pipázó tógátus deák a 18. sz.-ból. Eredetije Csokonai József kéziratos Naplójában, a Déri Múzeumban

1. Agyagból égetett pipaforma 2. Pipaforma nyitva 3. Agyagból égetett pipaforma

Tányéros pipák díszítései. 1–6 tányérdíszítés, a többi nyakdíszítés

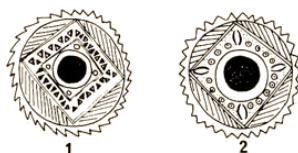

1. Palatinszky-pipa 2. Nagy jobbágypipa 3. Gombos pipa 4. Hordópipa 5. Csillagos vagy kis juhtérny pipa 6.

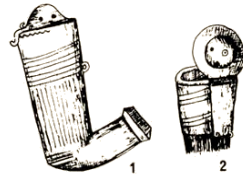
Subrik pipa

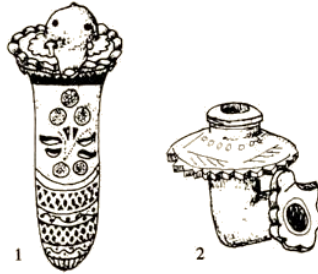
Nagy makrapipa vagy csalópipa

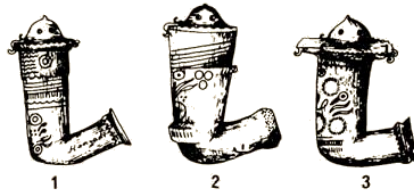
1–2. Nagy makrapipa szájtányérja

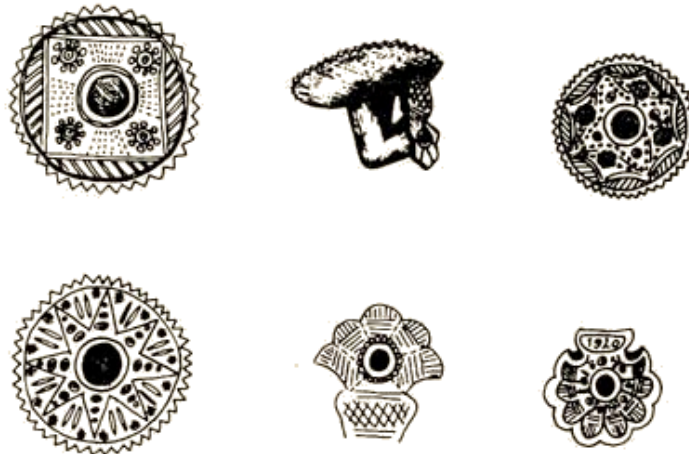
1. Pendelykorcú vagy húzogatott pipa 2. Pipafej megrezve és kupakolva

1. Makrapipa derékdísz 2. Tányéros rezes pipa

1. Hunyadi pipa 2. Becskereki pipa 3. Debreceni nagy karimás pipa

Tányéros pipák és díszítései

a dohányzás (Kardos L)

<http://mek.oszk.hu/01600/01673/>

...az ebédutáni rágyújtás éppolyan szervesen hozzátartozik az étkezéshez, mint akár a vízivás, természetesen csak a férfiember körében. Hogy milyen szerepe volt itt a dohánynak a múltban, arról nem sokat tudunk. *Fényes* csak a szomszédos Jánosházáról szól: „Dohány nem nagyon sok, de jó; különösen elhíresedett a' jánosházi, melly zsírossága 's kedves íze miatt első a' megyében.” Kukorica közé - mint mondják - csak 67 előtt, a német világban vetettek dohányt: ez volt a *szűzdohány*. Ez a szabadság a világháború után közvetlenül - 3 évig szintén megvolt. Egyébként füstöltnivaló Somogyból és Zalából került errefelé nagyobb mennyiségben. Akkoriban csak a pipázás járta, ami a mai öregeknél még kizárólagosan uralkodik. Szívtartó inkább lehetett látni, mint cigarettát. Ez az utóbbi úgy a 900-as évek tájékán jelent meg errefelé és ma már az ifjabb nemzedék körében úgyszólván az egyetlen füstöltnivaló.

A múlt pipafajtáiról szólva - emlegetnek fapipákat meg cseréppipákat. A *fapipa* belseje kis pléhlemezzel volt kibélelve; gyakran emberfej formára faragták. Kupakja is volt. Rendszerint erős gyökéryanagból készült. *Csikós-pipá*-nak emlegetik a hengeres pirosszínű cseréppipát, amely sarkosan állott a szárára. *Fedü*-je igen vékony, sárga bádorg volt. Talán ugyanezt hívták *miska-pipá*-nak is. A trencsényi tótok hozták errefelé a nyolcszögletes vörös *selmeci pipá*-t. A németsegből került ide a fehér *porcellán-pipa*. A közönséges *fekete cseréppipa* ma is használatos. Gerencsér emberek maguk is készítettek maguknak cseréppipát, rendszerint megfőstötték. A pipát a polgárok a vásáron vették. Egyedül csak a pipaszár paraszti készítmény. Leginkább szagos meggyfából faragták, annak ugyan vékony *poszát*-ja (bele) van és nehéz kifűrni, de a legtartósabb. Készítik még *mogyorufá*-ból, *diu*-, sőt *pattogu fá*-ból is. A *tüskefá*-ból faragott pipaszárat szépen ki lehet cifrázni.

112. ábra. Cseréppipa. a) csuta, b) szopuka, c) szár, d) pipas...e, e) pipa, f) piparéz, g) fedü.

113. ábra. Tűzcsiholó acélforma. Általános

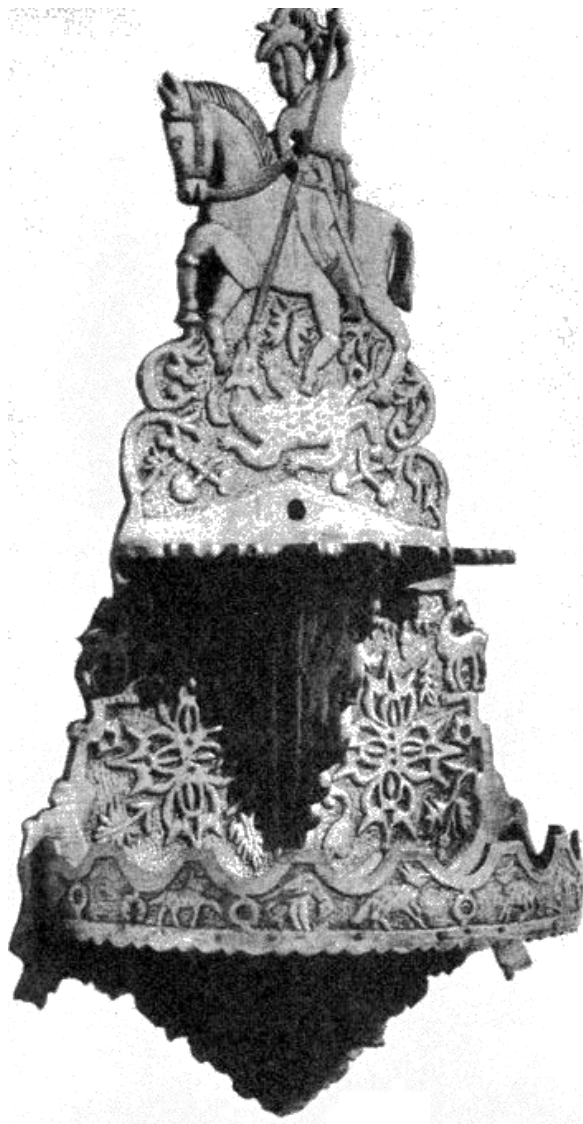
A pipán a 112. ábra szerint megkülönböztetnek: *csutát*, *szopukát*, *pipaszárat*, *pipasegget*, magát a *pipát*, *piparezet* és *pipafedüt*. Pipás embernek rendszerint van még dohányrostája, pipaszurkálója meg tűzszerszáma. A tűzszerszám a múltban, mint egyebütt is; itt is kova, az acél meg a tűzkő volt. Az acélnak hajlított és élbekovácsolt formáját használták. (113. ábra.) Három ujjukat dugták bele és a hegyét a mogyoró-nagyságú tűzkőhöz verték; a szikra tüzet keltett a taplóban, amit aztán felszítottak. A *taplu*-t bükkfáról, *tölfá*-ról, nyírfáról szedték, *párás*-kor a hamus vízben reggeltől estig főzték. Utána addig *lapickál*-ták, míg víz jött belőle, aztán megszáritották és fejsze fokával újra puhították. Ezt a tűzgyújtást váltja fel a különböző minőségű gyújtó, amit akkoriban *pakli*-nak neveztek. Pipás ember különben lehetőleg öngyújtót szerez magának. Jó öreg jószágokat lehet látni belőlük. - Az őrsegi ember pipakedvelését méri az a szokás, hogy a múltban a halott dohányos mellé, a koporsóba odatették a pipáját és teli dohányzacskóját. (Szalafő.)

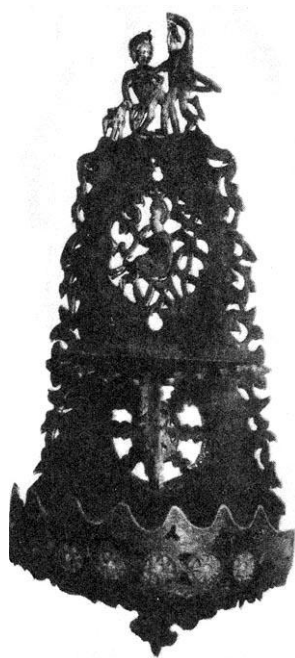
pipatórium: pipatartó

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-634.html>

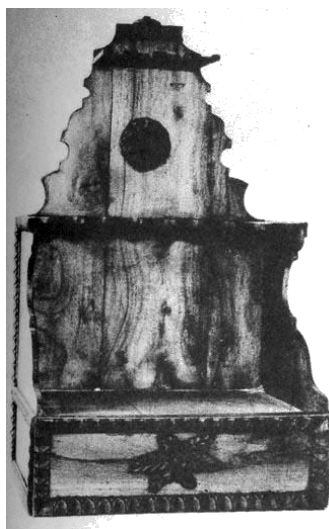
pipák elhelyezésére szolgáló fali állvány. Rendszerint nagyjából háromszögű, ritkábban négyszegletes forma, lenn egy nagyobb polccal a pipafejek alátámasztására, fenn egy kisebbel, a pipaszárak megtámogatására. A felső polc széléből a pipák várható számának megfelelő számú karéjt vágnak ki. – A pipatórium német területen 1800 körül már használatban volt, néhol népi berendezési tárggyá is vált, különösen szép, faragott példányok maradtak fenn Schleswig-Holsteinből. Mo.-on a 19. sz. folyamán került át az úri-polgári lakásokból a parasztsághoz, és terjedt el az Alföldön és a Dunántúlon, elsősorban módos családoknál. A parasztházbeli pipatórium gyakran házilag barkácsolt, díszesebb formaváltozat kevés területen alakult ki. ÉNy-Dunántúlon jellemzőek a domború faragású, az ormon Szent Györgyöt ábrázoló pipatóriumok, Tótkomlóson a virágos festésűek, melyek faragott oromrésze kétféjű sas nyaka közt álló magyar katonát mutat. A dévaványai Kádár Gyula pásztorfaragó még az 1920-as évek végén is faragott pipatóriumot.

Szent György-ábrázolással faragott pipatórium (Szentgál, Veszprém m., 19. sz. vége) Bp. Néprajzi Múzeum

*Áttört díszítésű pipatórium
(Ravaszd-Tarján-puszta, Győr-Sopron m., 19. sz. második fele) Bp. Néprajzi Múzeum*

*Diófából készített pipatórium, faragott keretekkel és rozettákkal
(Karcag, Szolnok m., 19. sz. első fele) Bp. Néprajzi Múzeum*

A PIPAKUPAK GYEREK

<http://mek.oszk.hu/00200/00236/html/02.htm>

Volt egyszer ezen a széles világon egy ember meg egy asszony, gyerekük nem volt, csak úgy kettecskén éldegéltek ők a maguk szegénységében.

Volt ennek az embernek egy garasos, kupakos pipája. Egyszer hogy, hogy nem, a pipa leesik, összetörik. Az ember elkáromkodja magát, félrerúgja a cserepet, de az asszony titokban felveszi a pipakupakot, zsebre dugja, hátha még valamikor hasznát is veheti.

Egy reggel az ember kenyeret, szalonnát tesz a tarisznyájába, kimegy a rétre kaszálni. Kaszálgat ő úgy délig, az asszony meg ezalatt ebédet főzött otthon az urának. Ahogy ott tesz-vesz a kemence padkáján, egyszer csak felsóhajt:

- Én istenem, csak legalább egy akkora gyerekem volna, mint a pipakupak, aki az ételt kivinné!

Arra a pipakupak elkezd az asszony zsebében kiabálni:

- Édesanyám, édesanyám!

- Ki az? - kérdezi az asszony nagy ijedten.

- Én vagyok a Pipakupak gyerek! - Avval kiugrott a zsebéből, de csak akkurát olyan nagy volt, mint a pipakupak.

- No, ha kívánt édesanyám, hát itt vagyok. Majd elviszem én az ételt, csak kösse a hátamra a tarisznyát, az ételt meg adja a kezembe.

Az asszony úgy is tett, Pipakupak pedig elindult az étellel az apja után.

A szegény ember a nagy kaszálásban ugyan megehült, pedig a delet még el se harangozták a faluban, egyre csak azt nézegette, hogy jön-e már az asszony az étellel. Hogy senkit se látott, gondolta, van egy kis szalonnája, kenyere, megeszi ő azt ebédre.

Bement hát a konyhába. Ahogy belép, ott lát a földön egy fazék kolompérlevest meg egy tál túrós galuskát. Még azon mód szerint gőzölgött mind a kettő.

Szörnyen elcsodálkozik:

- Hát ezt ki hozta ide?

- Én hoztam, édesapám! - mondja Pipakupak a fazék mellől.

- Hát te ki vagy? - kérdi a szegény ember.

- Én a Pipakupak gyerek vagyok, aki a kigyelmed törött pipájából lett.

- No, ha az vagy, fiam, hát ülj ide mellém a földre, egyél te is.

- Nem vagyok én éhes, édesapám - mondja Pipakupak -, de hol a kaszája? Addig, amíg kigyelmed eszik, én majd kaszálok.

No jó, az öreg beleegyezett, Pipakupak meg elment kaszálni.

Kaszál... kaszál... füttyög a kasza a rétből nagyba, de a gyereket nem látja senki.

Arra megy egy úr a hintóján. Ahogy észreveszi, csak nézi, nézi, hogy mi az isten csudája lehet. Szól a kasza a rétből, vágja a fűvet: fütty... fütty! - de senki sincs mellette. Odaszól a kocsisának:

- Hé, kocsis, állj meg, hadd nézzem meg, van-e valaki abban a górékonyhában!

A kocsis megáll, az úr bemegy a konyhába, hát ott eszik az öreg nagy vígan. Sodrotta befelé a túrós galuskát, már alig volt belőle itt-ott a tálban.

- Adjon isten, öreg.

- Adjon isten, uram!

- Hát mondja csak, öreg, kendé az a kasza, aki ott füttyög a réten magában?

- Az enyém, uram, de nincs az magában... A fiam kaszál vele.

- A fia? Nincs ott egy teremtetett lélek se!

- Ej, dehogynincs! Hé, fiam, Pipakupak, gyere csak ide!

Arra Pipakupak ott terem, az úr meg csak ámul-bámul arra a kis inci-finci gyerekre.

- Öreg, nem adná el nekem ezt a gyereket?

- Odaadom száz forintért.

No jó, megalkudtak, az úr kifizette az öregnek a száz forintot,

Pipakupak gyereket zsebre dugta, azzal hazahajtott.

Ahogy hazaérnek, hát az udvaron ott etetik a sok disznót, az úr meg odaáll, nézi. Hát ahogy nézi őket az úr, Pipakupak hogy, hogy nem, kiesett a zsebéből, az egyik hízó meg egybe bekapta a kukoricával együtt, lenyelte.

Keresi az úr a gyereket, merre-hova tűnhetett el? Kondás, béres tűvé teszik az udvart, de hiába! Egyszer csak meghallják, hogy Pipakupak az egyik nagy disznóból kiabál kifele:

- Itt vagyok, gazdám, itt vagyok!

Mit volt mit tenni, az úr egyből leölette a disznót, kettéhasították, a belét kivették, de hogy ím, a sok kutya ott volt körülötte, az egyik hamu, bekapta Pipakupakot, s elszaladt. Pipakupak most már a kutyaéből kiabált kifele:

- Itt vagyok, gazdám, itt vagyok!

Arra aztán a sok kondás, béres, mindenes mind a kutya után eredt, hogy majd elfogják, de a kutya ment árkon-bokron keresztül, mint akit puskából kilőttek.

Ahogy fut az erdőn keresztül, megtámadják a farkasok, széttépik. Az egyik farkas a kutya belével együtt bekapta Pipakupakot is.

Pipakupak most már a farkaséből kiáltozott kifele:

- Itt vagyok, emberek, itt vagyok!

A sok kondás, béres, juhász most már a farkas után vetette magát. Kergették három nap, három éjjel szakadatlanul, annyira, hogy már a farkas is megsokallta, s azt mondja mérgében a gyerekeknek:

- Eredj már ki énbőlőlem, mert maholnap éhen dögölök miattad!

- Jól van, farkas koma - mondja neki Pipakupak -, elmegyek, csak vigyél haza.

Beleegyezett a farkas, hogyne egyezett volna. Arra Pipakupak kiugrott belőle, ráült a hátára, s hazamentek.

Odahaza Pipakupak nagy hangon bekiált a kapun:

- Édesapám, farkast hoztam!

Az apja, ahogy ezt meghallotta, fejszét kapott, kiugrott a pitvarajtón, a farkast agyonütötte, megnyúzta, s a bőrit jó pénzen eladta.

Pipakupak, az apja s az anyja ma is élnek, ha meg nem haltak.

A PIPA NÓTÁJA

<http://mek.oszk.hu/00200/00236/html/02.htm>

Elvesztettem pipa-dohány-zacskóm,
a csutorám, acél-kova-taplóm,
a csillagok taligára ültek,
egész éjjel mindig jöttek-mentek,
mégse találták a dohányzacskót,
a csutorát, acélt-kovát-taplót.
Három hétre mind előkerültek,
negyedikre vendégséget tettek,
akkor aztán jól megtáncoltatták,
a csutorát, taplót-acélt-kovát.

PIPÁS VICC

Nagypapa pipázik a kút mellett. Odamegy az unoka és megkérdezi:
- Nagypapa, nem félsz, hogy kiesik a szádból a pipa, és beesik a kútba?
- Ááááá...

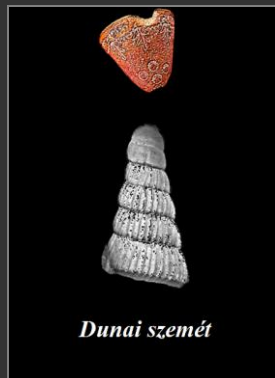
BORÍTÓTERV

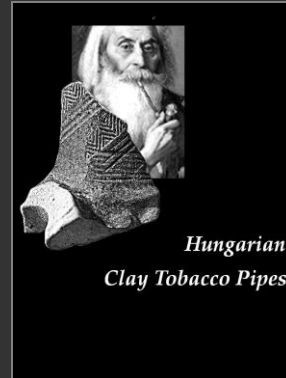
DUNA
KINCS

Válogatott
Dunai Szemét

Dunai szemét

*Hungarian
Clay Tobacco Pipes*

**DUNA
KINCS**

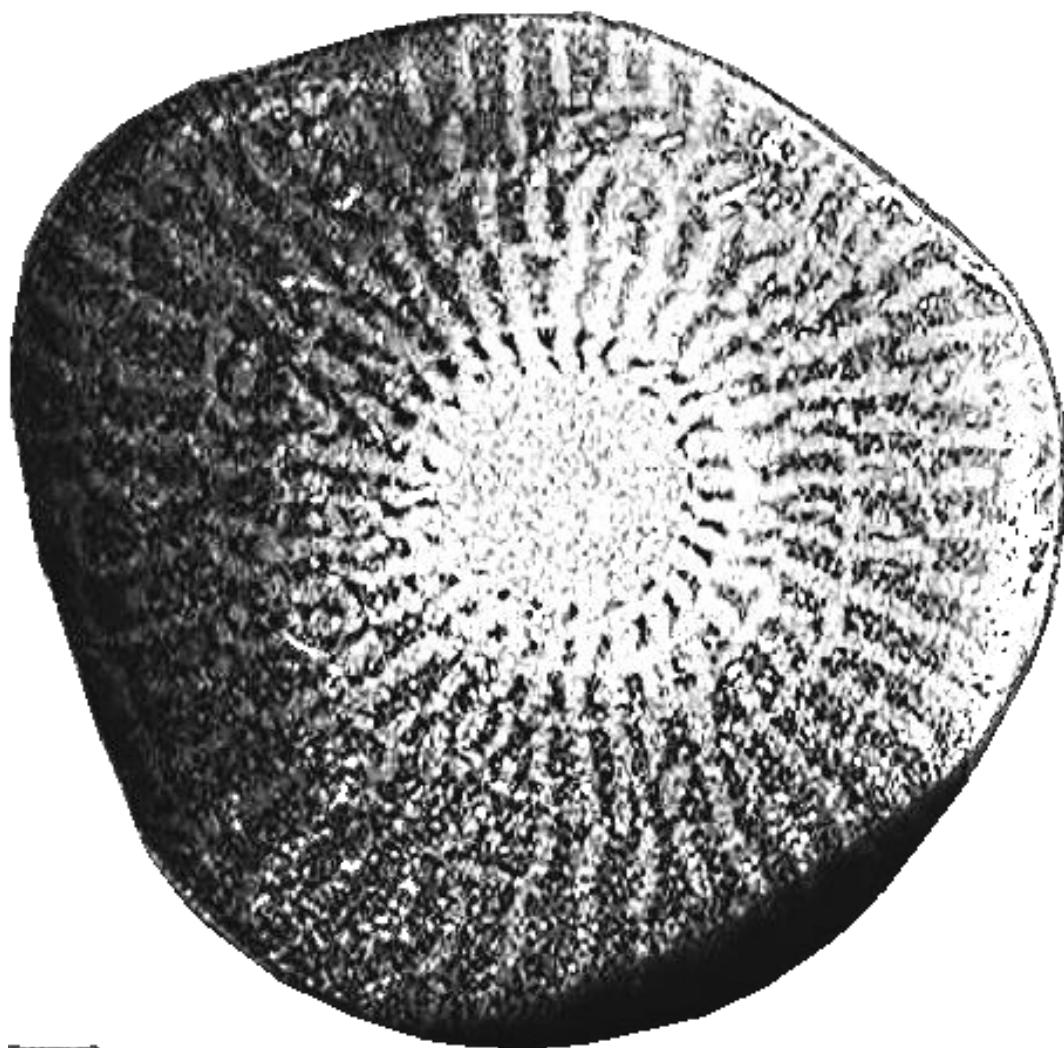
**Válogatott
Dunai Szemét**

Töredék

*Hungarian
Clay Tobacco Pipes*

KÖSZÖNET

Sebők Katalin az őskori kerámiák meghatározását fotó alapján végezte.

Szente B Levente megengedte cseréppipái bemutatását.

Köszönöm szépen!

BIBLIOGRÁFIA

TÖREDÉK KULTÚRÁBÓL FEJEZETHEZ

- Pipa lenyomatos téglátéglagyűjtők index fóruma:
<http://forum.index.hu/Article/showArticle?go=50777513&t=9096635>
Herczig Urat a kép közlésének engedélyezéséhez nem sikerült elérni.
- 220 31.** A horgászat eszközigénye: a horog
<http://www.haldorado.hu/articles.php?articleid=3303>
- A horog őstörténete
<http://www.haldorado.hu/articles.php?articleid=1162>
- A fémhorgok gyártásának úttörőitől napjainkig
<http://www.haldorado.hu/articles.php?articleid=1300>
- 220 6.** <http://leletek.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=294990>
- <http://buarregesz.blog.hu>
- 290 16.** http://epa.oszk.hu/01900/01977/00102/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1973-xxvii-4.pdf
- <http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/allatrendszertanigyakorlatok/ch12.html>

CSERÉPPIPÁHOZ

**SZENTE
B.
Levente**

Agyagpipák a régi Keresztúr-Fiúszék területéről;
Kutatások a Nagy-Küküllő felső folyása mentén
Molnár István Múzeum Évkönyv

Egy verse: *A végtelen*

kő koccan —
éleset csikorog talpam alatt,
szalad az utca,
ahogy megosztom másokkal
végtelen utam,
pirosat ásít a reggel.

Székelykeresztúr
2009

**ECSEDI
István**

A debreceni csereppipa;
- Szegény ember pipaviselete;
- Hogy viselte a debreceni ember a csereppipát?

Debrecen
1932

**NAGY
Zoltán**

A dunántúli csereppipa-készítő műhelyek és
termékeik a XIX. században

Szombathely
2001

**KARDOS
László**

Az Őrség népi táplálkozása
- a dohányzás

Budapest
1943

**KONDOROSI
Szabolcs**

Csereppipák a budai felső vízivárosból

A szegedi vár pipái I

http://library.arcanum.hu/en/view/MEGY_CSON_EK_Se_6_2008/?pg=332

- pipa részei (1.kép)

http://library.arcanum.hu/en/view/MEGY_CSON_EK_Se_6_2008/?pg=358

**BENKŐ
Elek**

—
**DEMETER
István**
—
**SZÉKELY
Attila**

Középkori mezőváros a Székelyföldön.
Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása,
Erdélyi Tudományos Füzetek sorozat

Kolozsvár
1997

BOGDÁN <i>István</i>	<i>A dohánytermelés és -gyártás.</i> Régi magyar mesterségek, 33. old.	2006 Budapest
GAÁL <i>Attila</i>	<i>Hóдолtsággkori cseréppipák</i> a Wosinsky Mór Múzeum gyűjteményében Évkönyv XXVI.. 259–296	Szekszárd 2004
ORBÁN <i>Balázs</i>	<i>A Székelyföld leírása.</i>	Pest 1864
Dr. OSSKÓ <i>Irnák</i>	<i>A pipázás elterjedése Európában-</i> <i>A magyar pipa története –</i> <i>a magyar történelem a pipákon.</i>	2001
PETRIK <i>Lajos</i>	<i>Adatok a magyar agyagipar történetéhez.</i> Művészi Ipar, I–II. 1–16, 95–106	1889
TAKÁTS <i>Sándor</i>	<i>A dohány elterjedése, s az első dohány-monopólium</i> <i>házánkban.</i> Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 121–145.	1898
MAGYAR <i>Elektronikus</i> <i>Könyvtár</i>	„pipás tartalmak”	http://mek.oszk.hu
MAGYAR <i>Néprajzi</i> <i>Lexikon</i>	- <u><i>pipázás</i></u> - <u><i>debreceni pipa</i></u> - <u><i>pipatórium</i></u>	Budapest 1977-1982
ORTUTAY <i>Gyula</i> <i>(szerk.)</i>	1941 <i>Magyar művészet.</i> I–II. 1982 <i>Magyar Néprajzi Lexikon.</i> , 5. kötet	Budapest
KOVÁCS <i>Ágnes</i>	<i>Népmesék óvodásoknak</i> - <u><i>A pipakupak gyerek</i></u> - <u><i>A pipa nótája</i></u>	
GOOGLE <i>Plusz</i>	<u><i>Clay Tobacco Pipes</i></u> pipás közösség	

http://www.academia.edu/4414659/2012_Werboczy_ket_Tolna_megyei_vara_Dombo_es_Dobrokoz_az_ujabb_regeszeti_megfigyelesek_tukreben

http://www.nagyhazi.hu/kereses_gyors.php?qry=pipa&tp=20&page=2

<http://morfondir.ro/lap/hu/Irasok-Cikkek/A-tuz-sem-eszi-meg-a-pipat-Udvarhelyszek-406>

KÉPEK

VALENTINY
János
Nagylak, 1842
—
Nádasdladány,
1902

Pipázó (montázs)

VALENTINY
János

Cigányiskola, részlet

KAPCSOLAT

charliespiral

Gmail

<https://googledrive.com/host/0BxjOz8FpRzJWRI9FWHc0dzI1STA/readme.htm>